11 Μαρτίου 2015

Αμβρόσιος μοναχός Λαυριώτης (1884-1977)

/ Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Ορθόδοξη πίστη

Αμβρόσιος μοναχός Λαυριώτης (1884-1977)
(Φωτογραφία: Chrysostomus Dahm, 1957)
Πηγή φωτογραφίας:

Στον Γέροντα Αμβρόσιο, μια από τις σημαντικότερες μορφές της Ιεράς Μονής Μεγίστης Λαύρας, αναφέρεται ο Λαυριώτης Επίσκοπος Ροδοστόλου κ. Χρυσόστομος, στο βιβλίο του **Γράμματα και Άρματα στον Άθωνα**:

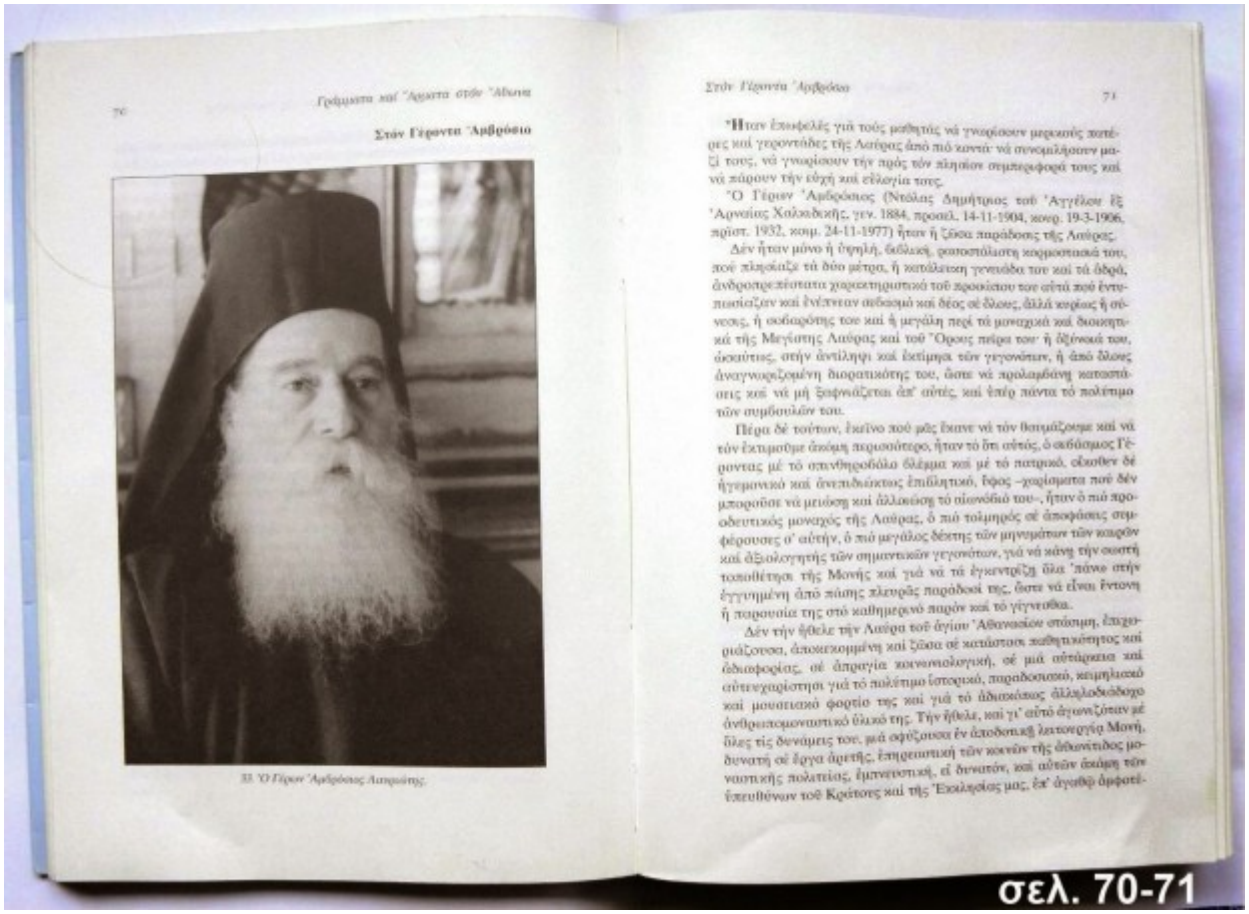

70 Γράμματα καὶ Ἄρματα στὸν Ἄθωνα

Στὸν Γέροντα Ἀμβρόσιο

33. Ὁ Γέρων Ἀμβρόσιος Λαυριώτης.

Στὸν Γέροντα Ἀμβρόσιο 71

Ἦταν ἐπιφορές γιὰ τοὺς μαθητάς νὰ γνωρίσουν μερικοὺς πατέρες καὶ γεροντάδες τῆς Λαύρας ἀπὸ πιὸ κοντὰ· νὰ συνομιλήσουν μαζί τους, νὰ γνωρίσουν τὴν πρὸς τὸν πλησίον συμπεριφορά τους καὶ νὰ πάρουν τὴν εὐχὴ καὶ εὐλογία τους.

Ὁ Γέρων Ἀμβρόσιος (Νταλὶς Δημήτριος τοῦ Ἀγγέλου ἐξ Ἀρναίας Χαλκιδικῆς, γεν. 1884, προσελ. 14-11-1904, κουρ. 19-3-1906, πρίστ. 1932, κοιμ. 24-11-1977) ἦταν ἡ ζῶσα παράδοσις τῆς Λαύρας.

Δὲν ἦταν μόνο ἡ ὑψηλή, ἐιδύλική, φωτοσπάλωστη κορμοστασιά του, ποὺ πλησίαζε τὰ δύο μέτρα, ἡ κατάλευκη γενειάδα του καὶ τὰ ὀβρά, ἀνδροπρεπέστατα χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του αὐτὰ ποὺ ἐντυπωσιάζαν καὶ ἐνέπνεαν αἰδοῖμό καὶ δέος σὲ ὅλους, ἀλλὰ κυρίως ἡ σύνεσις, ἡ σοφία τοῦ καὶ ἡ μεγάλη περὶ τὰ μοναχικὰ καὶ διοικητικὰ τῆς Μεγίστης Λαύρας καὶ τοῦ Ὄρους πεῖρα του· ἡ ἀξιόλογα του, ὁσαύτως, στὴν ἀντίληψι καὶ ἐκτίμηση τῶν γεγονότων, ἡ ἀπὸ ὅλους ἀναγνωριζομένη διορατικότης του, ὥστε νὰ προλαμβάνῃ καταστάσεις καὶ νὰ μὴ ξαφνιάζεται ἐπ' αὐτές, καὶ ἐπέρ πάντα τὸ πολύτιμο τῶν συμβουλῶν του.

Πέρα δὲ τούτων, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ τὸν θαυμάζουμε καὶ νὰ τὸν ἐκτιμοῦμε ἀκόμη περισσότερο, ἦταν τὸ ὅτι αὐτός, ὁ αἰδέσιμος Γέροντας μὲ τὸ σπανθηροβόλο ὄλεμα καὶ μὲ τὸ πατριαρ. ὀλοῦθεν δέ ἡγεμονικὸ καὶ ἀνεπιδείκτως ἐπιβλητικό, ἔφος –χαρίσματα ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ μειώσῃ καὶ ἀλλοιώσῃ τὸ σιωνόβιό του–, ἦταν ὁ πιὸ προοδευτικὸς μοναχὸς τῆς Λαύρας, ὁ πιὸ τολμηρὸς σὲ ἀποφάσεις συμφέρουσες σ' αὐτήν, ὁ πιὸ μεγάλος δέκτης τῶν μηνυμάτων τῶν καιρῶν καὶ ἀξιολογητὴς τῶν σημαντικῶν γεγονότων, γιὰ νὰ κάνῃ τὴν σωστὴ τοποθέτησι τῆς Μονῆς καὶ γιὰ νὰ τὰ ἐγκεντρίζῃ ὅλα 'πάνω στὴν ἐγγυημένη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς παράδοσί της, ὥστε νὰ εἶναι ἔντονη ἡ παρουσία της στὸ καθημερινὸ παρὸν καὶ τὸ γίγνεσθαι.

Δὲν τὴν ἤθελε τὴν Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου σάπιμη, ἐπιχειριάζουσα, ἀποκοιμημένη καὶ ζῶσα σὲ κατάστασι παθητικότητος καὶ ἀδιαφορίας, σὲ ἀπραγία κοινωνιολογική, σὲ μιὰ αὐτάρκεια καὶ αὐτευχαρίστησι γιὰ τὸ πολύτιμο ἱστορικό, παραδοσιακό, κειμηλιακό καὶ μουσειακὸ φορτίο της καὶ γιὰ τὸ ἀδιαλείπτως ἀλληλοδιάδοχο ἀνθρωπομοναστικό ὑλικό της. Τὴν ἤθελε, καὶ γι' αὐτὸ ἀγωνιζόταν μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του, μιὰ ἀφύζουσα ἐν ἀποδοτικῷ λειτουργίᾳ Μονή, δυνατὴ σὲ ἔργα ἀρετῆς, ἐπιρεαστικὴ τῶν κοινῶν τῆς ἀδιαιτίδος μοναστικῆς πολιτείας, ἐμπνευστικὴ, εἰ δυνατόν, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὑπευθύνων τοῦ Κρότους καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐκ' ἀγαθῷ ἀμφοτέ-

σελ. 70-71

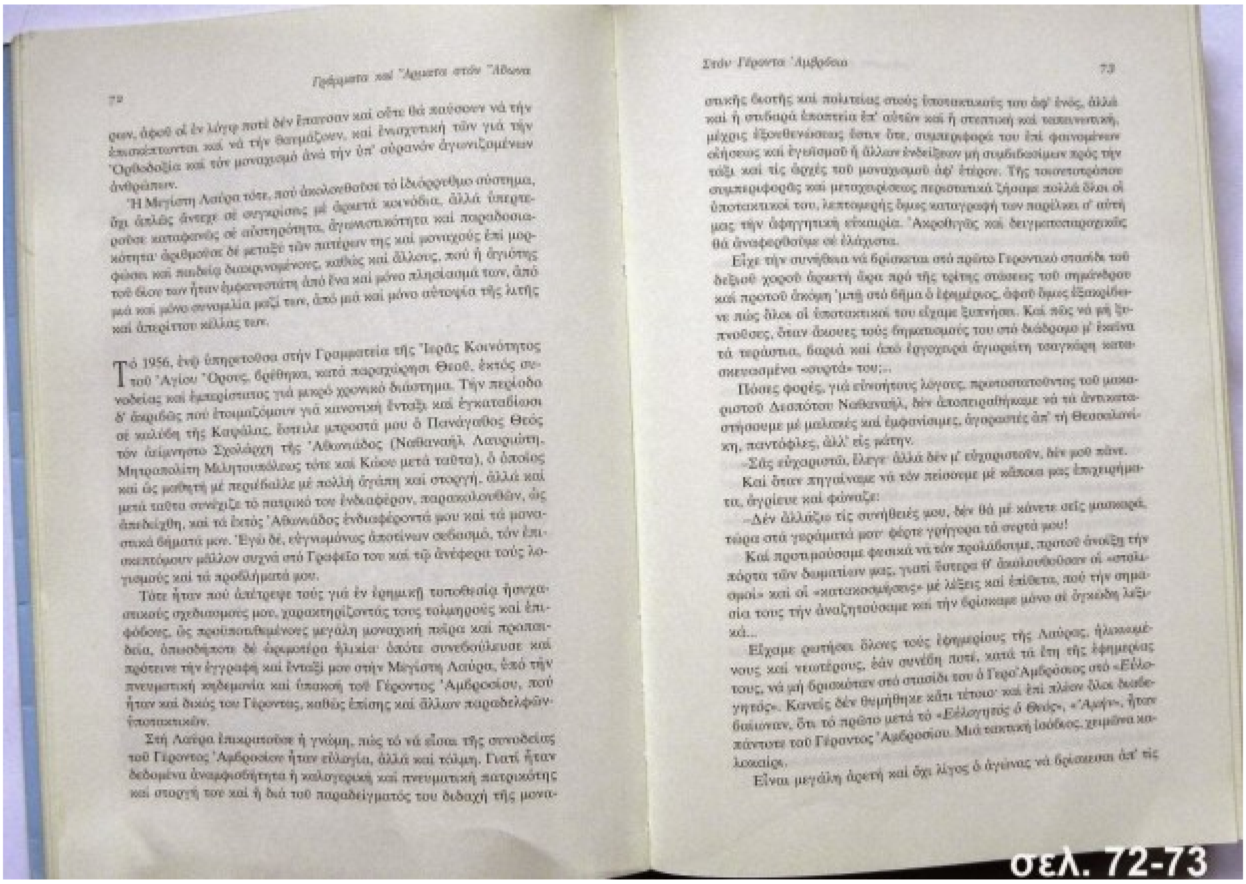

ρων, ἀφοῦ οἱ ἐν λόγῳ ποτέ δέν ἔπαυσαν καί οὔτε θά παύσουν νά τήν ἐπισκέπτονται καί νά τήν θαυμάζουν, καί ἐνισχυτική τῶν γιά τήν Ὀρθοδοξία καί τόν μοναχισμό ἀνά τήν ὑπ' οὐρανόν ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων.

Ἡ Μεγίστη Λαύρα τότε, πού ἀκολουθοῦσε τό ἰδιόρρυθμο σύστημα, ὑπερτερῦσε ἀπλῶς ἄνετα σέ συγκρίσεις μέ ἀρκετά κοινόβια, ἀλλά ὑπερτεροῦσε καταφανῶς σέ αὐστηρότητα, ἀγωνιστικότητα καί παραδοσιακότητα· ἀριθμοῦσε δέ μεταξύ τῶν πατέρων της καί μοναχούς ἐπί μορφώσει καί παιδείᾳ διακρινομένους, καθώς καί ἄλλους, πού ἡ ἁγιότης τοῦ βίου των ἦταν ἐμφανεστάτη ἀπό ἕνα καί μόνο πλησίασμά των, ἀπό μιά καί μόνο συνομιλία μαζί των, ἀπό μιά καί μόνο αὐτοψία τῆς λιτῆς καί ἀπερίττου κέλλας των.

Τό 1956, ἐνῷ ὑπηρετοῦσα στήν Γραμματεία τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, βρέθηκα, κατά παραχώρησι Θεοῦ, ἐκτός συνοδείας καί ἡμιερίστατος γιά μικρό χρονικό διάστημα. Τήν περίοδο δ' ἀκριβῶς πού ἑτοιμαζόμουν γιά κανονική ἔνταξι καί ἐγκαταβίωσι σέ καλύβη τῆς Καψάλας, ἔστειλε μπροστά μου ὁ Πανάγαθος Θεός τόν ἀείμνηστο Σχολάρχη τῆς Ἀθωνιάδος (Ναθαναήλ Λαυριώτη, Μητροπολίτη Μιλητουπόλεως τότε καί Κώου μετά ταῦτα), ὁ ὁποῖος καί ὡς μαθητή μέ περιέβαλλε μέ πολλή ἀγάπη καί στοργή, ἀλλά καί μετά ταῦτα συνέχιζε τό πατρικό του ἐνδιαφέρον, παρακολουθῶν, ὡς ἀπεδείχθη, καί τά ἐκτός Ἀθωνιάδος ἐνδιαφέροντά μου καί τά μοναστικά βήματά μου. Ἐγώ δέ, εὐγνωμόνως ἀποτίνων σεβασμό, τόν ἐπισκεπτόμουν μᾶλλον συχνά στό Γραφεῖο του καί τῷ ἀνέφερα τούς λογισμούς καί τά προβλήματά μου.

Τότε ἦταν πού ἀπέτρεψε τούς γιά ἐν ἐρημικῇ τοποθεσίᾳ ἡσυχαστικούς σχεδιασμούς μου, χαρακτηρίζοντάς τους τολμηρούς καί ἐπιφόβους, ὡς προϋποτιθεμένους μεγάλη μοναχική πεῖρα καί προπαιδεία, ὁπωσδήποτε δέ ἁρμοδιώτερα ἡλικία· ὁπότε συνεβούλευσε καί πρότεινε τήν ἐγγραφή καί ἔνταξί μου στήν Μεγίστη Λαύρα, ὑπό τήν πνευματική ἡγεμονία καί ὑπακοή τοῦ Γέροντος Ἀμβροσίου, πού ἦταν καί δικός του Γέροντας, καθώς ἐπίσης καί ἄλλων παραδελφῶν ὑποτακτικῶν.

Στή Λαύρα ἐπικρατοῦσε ἡ γνώμη, πώς τό νά εἶσαι τῆς συνοδείας τοῦ Γέροντος Ἀμβροσίου ἦταν εὐλογία, ἀλλά καί τόλμη. Γιατί ἦταν δεδομένα ἀναμφισβήτητα ἡ καλογερική καί πνευματική πατρικότης καί στοργή του καί ἡ διά τοῦ παραδείγματός του διδαχή τῆς μονα-

στικῆς ὁσιότης καί πολιτείας στούς ὑποτακτικούς του ἀφ' ἑνός, ἀλλά καί ἡ στιβαρά ἐποπτεία ἐπ' αὐτῶν καί ἡ σεπτική καί ταπεινωτική, μέχρις ἐξουθενώσεως ἔστιν ὅτε, συμπεριφορά του ἐπί φαινομένων οἰήσεως καί ἐγωϊσμοῦ ἤ ἄλλων ἐνδείξεων μή συμβιβασίμων πρός τήν τάξι καί τίς ἀρχές τοῦ μοναχισμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Τῆς τοιουτοτρόπου συμπεριφορᾶς καί μεταχειρίσεως περιστατικά ζήσαμε πολλά ὅλοι οἱ ὑποτακτικοί του, λεπτομερής ὅμως καταγραφή των παρέλκει σ' αὐτή μας τήν ἀφηγηματική εὐκαιρία. Ἀκροθιγῶς καί δειγματοληπτικῶς θά ἀναφερθοῦμε σέ ἐλάχιστα.

Εἶχε τήν συνήθεια νά βρίσκεται στό πρῶτο Γεροντικό στασίδι τοῦ δεξιοῦ χοροῦ ἀρκετή ὥρα πρό τῆς τρίτης στάσεως τοῦ σημάνδρου καί προτοῦ ἀκόμη 'μπῇ στό βῆμα ὁ ἐφημέριος, ἀφοῦ ὅμως ἐξακρίβωνε πώς ὅλοι οἱ ὑποτακτικοί του εἴχαμε ξυπνήσει. Καί πῶς νά μή ξυπνοῦσες, ὅταν ἄκουες τούς βηματισμούς του στό διάδρομο μ' ἐκεῖνα τά τεράστια, βαριά καί ἀπό ἐγχώρια ἀγιορείτη τσαγκάρη κατασκευασμένα «συρτά» του;..

Πόσες φορές, γιά εὐνοήτους λόγους, πρωτοστατοῦντος τοῦ μακαριστοῦ Δεσπότου Ναθαναήλ, δέν ἀποπειραθήκαμε νά τά ἀντικαταστήσουμε μέ μαλακές καί ἐμφανίσιμες, ἀγοραστές ἀπ' τή Θεσσαλονίκη, παντόφλες, ἀλλ' εἰς μάτην.

–Σᾶς εὐχαριστῶ, ἔλεγε· ἀλλά δέν μ' εὐχαριστοῦν, δέν μοῦ πᾶνε.

Καί ὅταν πηγαίναμε νά τόν πείσουμε μέ κάποια μας ἐπιχειρήματα, ἀγρίευε καί φώναζε:

–Δέν ἀλλάζω τίς συνήθειές μου, δέν θά μέ κάνετε σεῖς μαλακό, τώρα στά γεράματά μου· φέρτε γρήγορα τά συρτά μου!

Καί προτιμούσαμε φυσικά νά τόν προλάβουμε, προτοῦ ἀνοίξῃ τήν πόρτα τῶν δωματίων μας, γιατί ὕστερα θ' ἀκολουθοῦσαν οἱ «σπαλμοί» καί οἱ «κατακοσμήσεις» μέ λέξεις καί ἐπίθετα, πού τήν σημασία τους τήν ἀναζητούσαμε καί τήν βρίσκαμε μόνο σέ ὀγκώδη λεξικά...

Εἴχαμε ρωτήσει ὅλους τούς ἐφημερίους τῆς Λαύρας, ἡλικιωμένους καί νεωτέρους, ἐάν συνέβη ποτέ, κατά τά ἔτη τῆς ἐφημερίας τους, νά μή βρισκόταν στό στασίδι του ὁ Γερο'Αμβρόσιος στό «Εὐλογητός». Κανείς δέν θυμήθηκε κάτι τέτοιο· καί ἐπί πλέον ὅλοι διαβεβαίωναν, ὅτι τό πρῶτο μετά τό «Εὐλογητός ὁ Θεός», «Ἀμήν», ἦταν πάντοτε τοῦ Γέροντος Ἀμβροσίου. Μιά τακτική ἰσόβιος, χειμῶνα καλοκαίρι.

Εἶναι μεγάλη ἀρετή καί ὄχι λίγος ὁ ἀγώνας νά βρίσκεσαι ἀπ' τίς

σελ. 72-73

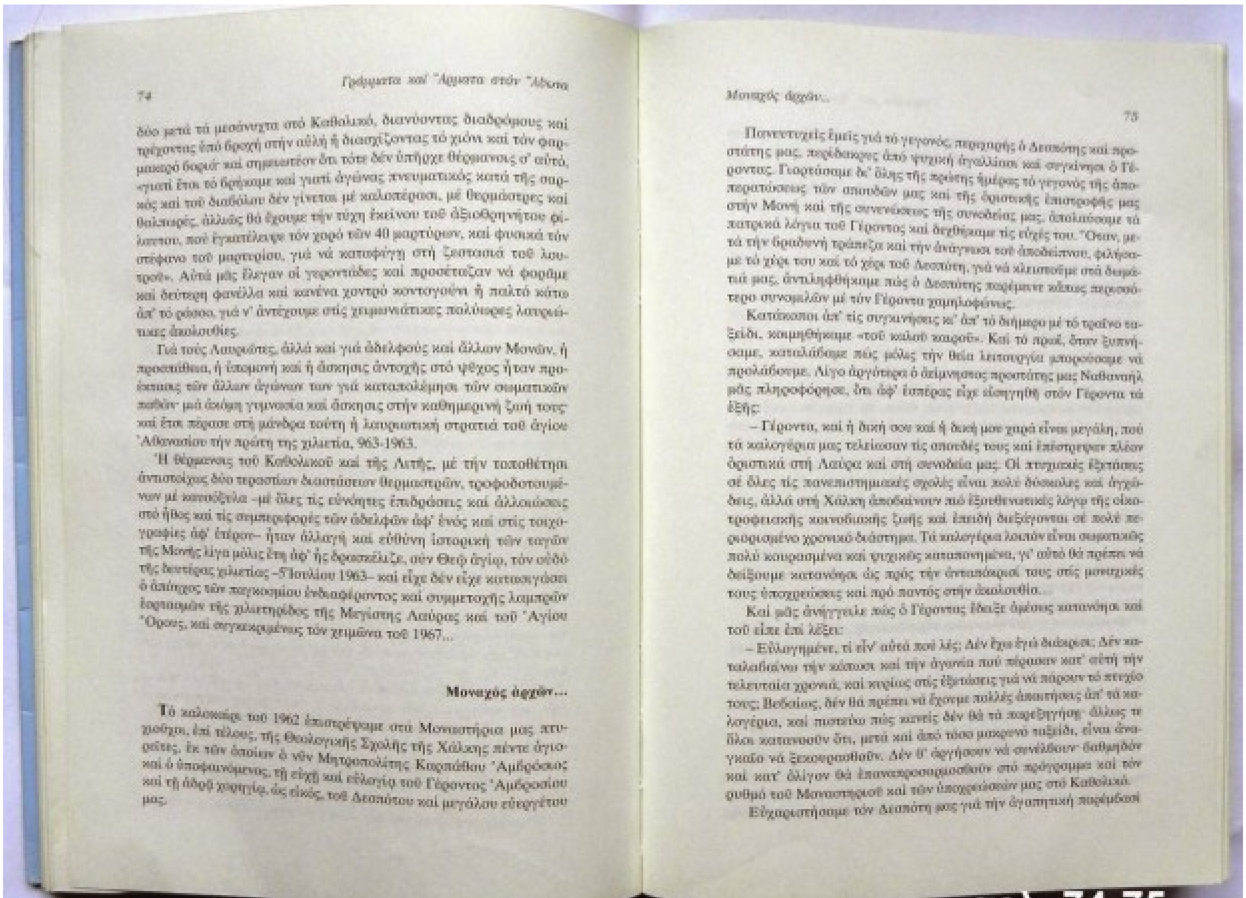

δύο μετά τά μεσάνυχτα στό Καθολικό, διανύοντας διαδρόμους καί τρέχοντας ὑπό βροχή στήν αὐλή ἤ διασχίζοντας τό χιόνι καί τόν φαρμακερό βοριά· καί σημειωτέον ὅτι τότε δέν ὑπῆρχε θέρμανσις σ' αὐτό, «γιατί ἔτσι τό βρήκαμε καί γιατί ἀγώνας πνευματικός κατά τῆς σαρκός καί τοῦ διαβόλου δέν γίνεται μέ καλοπέρασι, μέ θερμάστρες καί θαλπωρές, ἀλλιῶς θά ἔχουμε τήν τύχη ἐκείνου τοῦ ἀξιοθρηνήτου φιλάυτου, πού ἐγκατέλειψε τόν χορό τῶν 40 μαρτύρων, καί φυσικά τόν στέφανο τοῦ μαρτυρίου, γιά νά καταφύγῃ στή ζεστασιά τοῦ λουτροῦ». Αὐτά μᾶς ἔλεγαν οἱ γεροντάδες καί προσέταζαν νά φορᾶμε καί δεύτερη φανέλλα καί κανένα χοντρό κοντογούνι ἤ παλτό κάτω ἀπ' τό ράσο, γιά ν' ἀντέχουμε στίς χειμωνιάτικες πολύωρες λατρευτικές ἀκολουθίες.

Γιά τούς Λαυριῶτες, ἀλλά καί γιά ἀδελφούς καί ἄλλων Μονῶν, ἡ προσπάθεια, ἡ ὑπομονή καί ἡ ἄσκησις ἀντοχῆς στό ψῦχος ἦταν προέκτασις τῶν ἄλλων ἀγώνων των γιά καταπολέμησι τῶν σωματικῶν παθῶν· μιά ἀκόμη γυμνασία καί ἄσκησις στήν καθημερινή ζωή τους· καί ἔτσι πέρασε στή μάνδρα τούτη ἡ λαυριωτική στρατιά τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τήν πρώτη της χιλιετία, 963-1963.

Ἡ θέρμανσις τοῦ Καθολικοῦ καί τῆς Λιτῆς, μέ τήν τοποθέτησι ἀντιστοίχως δύο τεραστίων διαστάσεων θερμαστρῶν, τροφοδοτουμένων μέ καυσόξυλα –μέ ὅλες τίς εὐνόητες ἐπιδράσεις καί ἀλλοιώσεις στό ἦθος καί τίς συμπεριφορές τῶν ἀδελφῶν ἀφ' ἑνός καί στίς τοιχογραφίες ἀφ' ἑτέρου– ἦταν ἀλλαγή καί εὐθύνη ἱστορική τῶν ταγῶν τῆς Μονῆς λίγα μόλις ἔτη ἀφ' ἧς δρασκέλιζε, σύν Θεῷ ἁγίῳ, τόν οὐδό τῆς δευτέρας χιλιετίας –5 Ἰουλίου 1963– καί εἶχε δέν εἶχε κατασιγάσει ὁ ἀπόηχος τῶν παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος καί συμμετοχῆς λαμπρῶν ἑορτασμῶν τῆς χιλιετηρίδος τῆς Μεγίστης Λαύρας καί τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καί συγκεκριμένως τόν χειμῶνα τοῦ 1967...

Μοναχός ἀρχῶν...

Τό καλοκαίρι τοῦ 1962 ἐπιστρέψαμε στά Μοναστήρια μας πτυχιοῦχοι, ἐπί τέλους, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης πέντε ἁγιορεῖτες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ νῦν Μητροπολίτης Καρπάθου Ἀμβρόσιος καί ὁ ὑποφαινόμενος, τῇ εὐχῇ καί εὐλογίᾳ τοῦ Γέροντος Ἀμβροσίου καί τῇ ἁδρᾷ χορηγίᾳ, ὡς εἰκός, τοῦ Δεσπότου καί μεγάλου εὐεργέτου μας.

Πανευτυχεῖς ἐμεῖς γιά τό γεγονός, περιχαρής ὁ Δεσπότης καί προστάτης μας, περίδακρυς ἀπό ψυχική ἀγαλλίασι καί συγκίνησι ὁ Γέροντας. Γιορτάσαμε δι' ὅλης τῆς πρώτης ἡμέρας τό γεγονός τῆς ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν μας καί τῆς ὁριστικῆς ἐπιστροφῆς μας στήν Μονή καί τῆς συνενώσεως τῆς συνοδείας μας, ἀπολαύσαμε τά πατρικά λόγια τοῦ Γέροντος καί δεχθήκαμε τίς εὐχές του. Ὅταν, μετά τήν βραδυνή τράπεζα καί τήν ἀνάγνωσι τοῦ ἀποδείπνου, φιλήσαμε τό χέρι του καί τό χέρι τοῦ Δεσπότη, γιά νά κλειστοῦμε στά δωμάτιά μας, ἀντιληφθήκαμε πώς ὁ Δεσπότης παρέμεινε κάπως περισσότερο συνομιλῶν μέ τόν Γέροντα χαμηλοφώνως.

Κατάκοποι ἀπ' τίς συγκινήσεις κι' ἀπ' τό διήμερο μέ τό τραῖνο ταξίδι, κοιμηθήκαμε «τοῦ καλοῦ καιροῦ». Καί τό πρωί, ὅταν ξυπνήσαμε, καταλάβαμε πώς μόλις τήν θεία λειτουργία μπορούσαμε νά προλάβουμε. Λίγο ἀργότερα ὁ ἀείμνηστος προστάτης μας Ναθαναήλ μᾶς πληροφόρησε, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας εἶχε εἰσηγηθῆ στόν Γέροντα τά ἑξῆς:

– Γέροντα, καί ἡ δική σου καί ἡ δική μου χαρά εἶναι μεγάλη, πού τά καλογέρια μας τελείωσαν τίς σπουδές τους καί ἐπέστρεψαν πλέον ὁριστικά στή Λαύρα καί στή συνοδεία μας. Οἱ πτυχιακές ἐξετάσεις σέ ὅλες τίς πανεπιστημιακές σχολές εἶναι πολύ δύσκολες καί ἀγχώδεις, ἀλλά στή Χάλκη ἀποβαίνουν πιό ἐξουθενωτικές λόγῳ τῆς οἰκοτροφειακῆς κοινοβιακῆς ζωῆς καί ἐπειδή διεξάγονται σέ πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα. Τά καλογέρια λοιπόν εἶναι σωματικῶς πολύ κουρασμένα καί ψυχικῶς καταπονημένα, γι' αὐτό θά πρέπει νά δείξουμε κατανόησι ὡς πρός τήν ἀνταπόκρισί τους στίς μοναχικές τους ὑποχρεώσεις καί πρό παντός στήν ἀκολουθία...

Καί μᾶς ἀνήγγειλε πώς ὁ Γέροντας ἔδειξε ἀμέσως κατανόησι καί τοῦ εἶπε ἐπί λέξει:

– Εὐλογημένε, τί εἶν' αὐτά πού λές; Δέν ἔχω ἐγώ διάκρισι; Δέν καταλαβαίνω τήν κόπωσι καί τήν ἀγωνία πού πέρασαν κατ' αὐτή τήν τελευταία χρονιά, καί κυρίως στίς ἐξετάσεις γιά νά πάρουν τό πτυχίο τους; Βεβαίως, δέν θά πρέπει νά ἔχουμε πολλές ἀπαιτήσεις ἀπ' τά καλογέρια, καί πιστεύω πώς κανείς δέν θά τά παρεξηγήσῃ· ἄλλως τε ὅλοι κατανοοῦν ὅτι, μετά καί ἀπό τόσο μακρυνό ταξίδι, εἶναι ἀναγκαῖο νά ξεκουρασθοῦν. Δέν θ' ἀργήσουν νά συνέλθουν· βαθμηδόν καί κατ' ὀλίγον θά ἐπαναπροσαρμοσθοῦν στό πρόγραμμα καί τόν ρυθμό τοῦ Μοναστηριοῦ καί τῶν ὑποχρεώσεών μας στό Καθολικό.

Εὐχαριστήσαμε τόν Δεσπότη μας γιά τήν ἀγαπητική παρέμβασι

σελ. 74-75

του καί διπλοφελήσαμε ἐκείνη τήν ἡμέρα τό χέρι τοῦ Γέροντα γιά τήν καταπόνησι καί τήν διάκρισί του, τήν «μείζονα πασῶν τῶν ἀρετῶν», κατά τούς ἁγίους πατέρας. Εὐτυχοῦσαμε κατά νοῦν καί διάνοιαν, ἀφοῦ ἐκλάβαμε πλέον σάν δεδομένο τό ὅτι, ἐάν ὄχι ὅλο τό καλοκαίρι, πάντως γιά κανένα μήνα θά χορταίναμε τόν νυκτερινό ὕπνο καί δέν θά μᾶς φόρτωναν μέ διακονήματα.

Ἀλλ' ὁ τῆς ἀφελείας καί τῆς ματαιοφροσύνης μας! Ἡ παρέμβασις τοῦ Δεσπότη πρός ὀλίγο ἰσχυσε. Καί ἡ διάκρισις τοῦ Γέροντα δέν ἦταν διαρκείας, ὅπως τοὐλάχιστο τήν φανταστήκαμε καί τήν ἐκλάβαμε ἐμεῖς· κράτησε μόνο γιά ἐκεῖνο τό πρῶτο πρωϊνό καί τήν ἐπαλοιωθήσασα ἡμέρα. Γιατί σέ κάποια στιγμή, πρός τό βράδυ, μᾶς ἔδωσε καί, μέ ἐκεῖνο τό γνωστό σέ μᾶς σοβαρό καί ἡγεμονικό ὕφος, μᾶς εἶπε:

– Ὁ Δεσπότης, πού σᾶς ἀγαπάει πολύ, μέ παρακάλεσε νά σᾶς οἰκονομήσω ἀπό θέμα κυρίως τῆς ἀπολουθίας, ἐπειδή εἶστε κουρασμένοι ἀπ' τίς ἐξετάσεις. Ἀλλ' αὐτός εἶπε τά πράγματα σάν Σχολάρχης, ἀθωναδίτικα δηλαδή· καί κυρίως ἀπό πλευράς παιδαγωγικῆς. Σεῖς ἐμεῖς δέν εἶσθε πλέον παιδιά. Εἶσθε ἄνδρες. Καί, μέ τό πού πήρατε καί τό πτυχίο τῆς θεολογίας, στρέψατε μοιραίως τά βλέμματα τῶν ἄλλων, καί κυρίως τῶν πατέρων τῆς Μονῆς, ἐπάνω σας· ἄρα ἀπό 'δῶ καί πέρα πρέπει νά σᾶς δεκαφίνῃ περισσοτέρα ὑπευθυνότης. Δέν μπορεῖτε νά παρέχετε ἀφορμές καί δείγματα ἀπενεπειῶν στίς μοναχικές σας ἐπιχρεώσεις γιά σχολιασμούς, πού, ἐκτός τοῦ ὅτι δέν θά εἶναι καθόλου τιμητικοί γιά σᾶς, θά καταβάλλουν κι' ἐμένα, πού εἶμαι ὑπεύθυνος γιά τήν πνευματική σας πορεία καί, σάν προϊστάμενος τῆς Μονῆς, ἐπείθυνος καί γιά καλό παραδειγματισμό ὅλων τῶν πατέρων...

Συμφωνήσαμε. Δέν ἦταν μόνο θέμα ὑπακοῆς, ἀλλά καί ποιά δικαιολογία μπορούσαμε νά βρούμε περί τοῦ ἀντιθέτου; Ἔτσι, ἀπό τίς πρῶτες σημαντικοτοιούτες τῶν πρώτων μεταμεσονυκτίων ὡρῶν, ἤμασταν στό πόδι καί ἕτοιμοι γιά κάθοδο ἀπό Καθολικό, ἀφοῦ ἀπό παλαιότερες ἐμπειρίες μας ξέραμε πώς καί ἐλαχίστη καθυστέρησίς μας θά εἶχε σάν συνέπεια τήν παρουσία τοῦ Γέροντα στά διαμάτιά μας καί τό ἀκουσμα λέξεων καί φράσεων... λίαν τιμητικῶν, κολακευτικῶν καί εὐκοούτων. Μετά μάλιστα καί ἀπό τήν παραπάνω πρός... θεολόγους νουθετήρό του, ἤμασταν πέρα ὡς πέρα πεπεισμένοι, πώς τήν τακτική καί τήν συμπεριφορά του πρός τούς ὑποτακτικούς του κανένα γεγονός δέν ἦταν δυνατό νά τήν μεταβάλῃ· ὅπως ξέραμε ἐπίσης

πολύ καλά τήν εὐκολία μέ τήν ὁποία ὁ Γέροντας μποροῦσε νά ἀφήσει τό μειλίχιο, εὐγενές καί θάλπον ὕφος του καί νά μᾶς ἀρχίσῃ στό ἄγριο «λούσιμο», ἀπ' τό ἀπόλο κανείς διαμεσολαβητής καί κανένα... πτυχίο δέν μποροῦσε νά μᾶς γλυτώσῃ. Ἦταν ἐπομένως καί ἀπ' αὐτή τήν πλευρά προτιμητέα ἡ ἔγκαιρη κάθοδός μας στό Καθολικό.

Ἦταν λιτός καί ἀνεπιτήδευτος στήν ὁμιλία καί τήν συμπεριφορά του καί, μολονότι ἐκλεκτικός, πολύ ἐγκρατής στό φαγητό του. Τό ἰδιόρρυθμο αὐστηρό τῆς Μονῆς παρεῖχε τήν δυνατότητα τῆς κατά συνοδεία ἐπιμελεστέρας παρασκευῆς τοῦ φαγητοῦ. Καί εἶναι εὐνόητο, πώς ἄλλο πράγμα εἶναι νά μαγειρεύῃς πέντε ἄτομα μερίδες καί ἄλλο νά βράζῃ τό καζάνι γιά ἑκατό καί διακόσια ἄτομα. Ἐπί πλέον, ἡ ποιότητα καί τό εἶδος του στήν συνοδεία μας ἦταν, πρέπει νά τό ὁμολογήσουμε, καί συνάρτησις τοῦ μισθοῦ τοῦ Δεσπότου μας, ὡς Σχολάρχου, ἀνεξαρτήτως ἀπ' τό ἀν ἦταν παρών ἀνάμεσά μας, ἀφοῦ τό μέγιστο τοῦ ἔτους διαμόταν στήν Ἀθηνάδα. Ἀλλ' ἐν τούτοις, ποτέ δέν τολμήσαμε νά δάλουμε στό πιάτο τοῦ Γέροντα φαγητό περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄπαξ διά παντός ἐκεῖνος μᾶς εἶχε ὑποδείξει, καί πού ἦταν, κατά τήν κρίσι καί διαπίστωσι ὅλων μας, πολύ λίγο γιά νά ἐπαρκέσῃ στίς ἀνάγκες ἑνός δημέτρου σχεδόν ἀνωστήματος. Δέν ἦταν δέ λίγες οἱ φορές, πού τόν εἴδαμε νά ἀντιδρᾷ σέ προθέσεις τοῦ Δεσπότου νά δάλῃ στό πιάτο του «λίγο ἀκόμη», ὅταν συνέβαινε τό παραπεθέμενο νά εἶναι καμμιά χρυσόζουσα συναγρίδα ἤ κανένας φρεσκάτατος ροφός, μαγειρεμένος μάλιστα ἀπ' τόν ἴδιο αἰωνία του ἤ μόνιμη.

– Σᾶς παρακαλῶ, μή μέ πεῖζετε, ξέρω τί κάνω.

Καί δέν ἐνέδιδε οὔτε κἀν γιά νά εὐχαριστήσῃ τόν Δεσπότη. Ἀπεναντίας, ἐπέτρεπε οἱ δικές μας μερίδες νά εἶναι χορτοστοιές.

– Σεῖς εἶσθε νέοι· μεγαλώνετε ἀκόμα, παρατηρούσε ἐγκριτικῶς. Ἀλλά, ἐάν ἔδλεπε σέ κανένα μας κομμά ἐμφανόσπατα ἐξογκωμένη μερίδα, ἀμέσως φωτιόσε:

– Θά μπορέσῃς νά τό ρῴς αὐτό τό πράγμα;

Καί ἄν, γιά νά ὀγῇς ἀπ' τήν δυσκολία καί ἀμηχανία, κατέφευγες στήν χιουμοριστική ἀπάντησι, «Θά προσπαθήσω Γέροντα», εἰσπραττες ἕνα σοβαρότατο καί διδακτικώτατο:

–Λυποῦμαι, παιδί μου· ληρωμενεῖς, φαίνεται, ὅτι εἶσαι μοναχός.

Καί ἴσως νά συνέχιζες μέν τήν «προσπάθεια», ἀλλά μέ κομμένη τελείως τήν ὀρεξι καί μέ μιά κατήφεια καί δυσθυμία, πού δέν μποροῦσες εὐκολα νά τήν ἀποκρύψῃς. Φρεσκό λοιπόν ὀρεκτικός σέ γαστρομαγγικές ἐφέσεις καί τάσεις καλοδαυλείας καί ἐνταλῶς ἀδια-

νόηση ἡ λαθροφορεία σπό μικρό μας κοινόβιο μέσα στήν ἰδιόρρυθμη τότε Μεγίστη Λαύρα.

Εἰμοιρούσαμε ἀσφαλῶς κάτω ἀπ' τήν πατρική ἀγάπη καί στοργή τοῦ Γέροντος Ἀμβροσίου καί κάτω ἀπ' τήν πνευματική καθοδήγηση καί οἰκονομική κάλυψη καί ἀρωγή τοῦ Δεσπότου Ναθαναήλ, ἀλλά μέσα σέ μιά ἐπηρέπεια καί τάξη καί μέσα σέ μιά ἐποπτεία καί παιδαγωγία μοναχοπρεπή καί ψυχοφελῆ· «ἐν κηπῷ καί χαλινῷ» (Ψαλμ. 31, 9) δηλαδή, ὅπως λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, τά λουριά τῶν ὁποίων κρατοῦσαν ἐκεῖνα ἐν αἰσθήσει καί διώσει εὐθύνης καί ἐν φόβῳ Θεοῦ, πάντοτε σπιδαρά καί ἐν διακρίσει, ἀνάλογα μέ τόν χαρακτήρα καί τήν ἰδιοσυγκρασία ἑνός ἑκάστου ἐξ ἡμῶν, καί ἐν ἀνέσει καί χαλαρότητι καί ἐν πίεσι καί στενότητι, ὅπως ἡ περίπτωσις καί ἡ προκύπτουσα κατάστασις θά τό ἀπαιτοῦσε.

Καί ὀφείλουμε νά ὁμολογήσουμε, ὅτι τήν τόσο συμφέρουσα σπίς ψυχές μας ἔλξη ἐκείνη τῶν χαλιναριῶν, κατά τά χρόνια τῆς νεότητος καί τῶν ἀναγκαίων πνευματικῶν γυμνασιῶν καί ἀσκήσεών μας, τήν αἰσθανθήκαμε ἀρκετές φορές τόσο δυνατή, ὥστε ὁ προκαλούμενος πόνος νά γίνεται πρόξενος δυσβαστάκτου ἀδύνης καί πολλῶν δακρύων· δακρύων ὅμως σπά ὁποῖα μέ τόση σοφία καί ἐναγώνια προσδοκία ἀπέβλεπεν οἱ ἀείμνηστοι, ἀφοῦ ἤξεραν πώς ἡ πνευματική καρποφορία καί ὁ ἅγιος ἀμητός τῆς κατά Θεόν προκοπῆς μόνο μέ τέτοιου εἴδους καλλιέργεια καί μέ τέτοιο πότισμα μποροῦν νά τελεσφορήσουν. Καί ἦταν πολύ ἐγκαρδιακή γιά μᾶς ἡ διαπίστωσις, πώς, πέρα ἀπ' τίς πολλές των προσπάθειες γιά τό καλό μας, συνεμείγνυαν καί τά δικά των δάκρυα καί πολλαπλασίαζαν τίς πρός τόν Ὕψιστο προσευχές των.

... Καί «εὐγενειῶν» ἰδιαιτέρων

Ἐνθυμοῦμαι, σάν νά ἤγινε τώρα, ἕνα συμβεβηκός χαρακτηριστικό τῆς σπιπκῆς γιά τόν ἐγκαρό μας ἀπολυτότητος τοῦ Γέροντός μας καί τῆς «εὐκοῆς» μεταχειρίσεώς τῶν ὑποπτεκτικῶν του.

Θέλετε λέγω ὁ χαρακτήρας μου, θέλετε λέγω οἱ φοιτητικές μου ἐνασχολήσεις καί ἐπιδρόσεις, μέ ὁδήσαν μιά φορά σπό νά ὑπερβῶ τά ὅρια τοῦ μέτρου καί τῆς εὐπρεπείας, χαρεντιζόμενος καί λαγοσπαλόν μας. Ξεκαρδίσθηκαν σπά γέλια οἱ πάντες, μηδέ τοῦ Γέροντος

ἐξαιρουμένου, καί δέν τό ἀποκρύπτω, ὅτι αἰσθάνθηκα εὐχαρίστησα, πιστεύοντας πώς κατόρθωσα νά τοῦ κάνω... γελοποθεραπεία. Σενεδηποιώντας ὅμως ἀμέσως τό ἀσεμέδοστο τοῦ πράγματος καί τοῦ «παθήματος» μέ τό ἀξιωμά του καί τήν ἡλικία του, πῆρε ἕνα ἔφος φοβερό καί, μέ ἐκρηξῆ ὀργῆς, πού ἔκανε νά παγώσουν ὅλοι, σπράφηκε πρός ἐμένα καί εἶπε:

–Τρίγορα φύγε ἀπό μπροσιά μου, γάϊδαρε!

Σηκώθηκα τρέμοντας ἀπό ντροπή καί λέπη· εἶπα τό «εὐλόγησον», καί πῆγα καί κλειδώθηκα σπό διμάτιό μοτε μετανοιωμένος, μουμμένος, τεταπεινωμένος καί κτριοκλεκτικός θρηνῶν.

Φυσικά... ἄδοξα καί μέ ἀνάλογα συνεισθήματα διαλύθηκε καί ἡ ἀτυχής ἐκείνη «ὀφήγερις». Νεκρική σιγή ἐπικρατοῦσε σέ ὅλο τό διαμέρισμα τῶν κελλιῶν μας. Σέ λίγο ἤρθε ὁ Δεσπότης καί, διασπώντας κλίμα... πολικό, μοῦτρα κατεβασμένα καί σπόματα ἐρμητικῶς κλεισιά, ζήτησε ἀμέσως ἐξηγήσεις. Τίς ἔλαβε ἀπ' τούς ὑπολείπους, λεπτομερέστατες μάλιστα. Κατά τήν πάτια καί πάντοτε συμφέρουσα σ' ἐμάς τακτική του, ἐπελήφθη τοῦ γνωστοῦ διαμεσολαβητικοῦ ρόλου του. Πῆγε σπό διμάτιο τοῦ Γέροντα καί, μετά ἀπ' τίς γνωστές προσρήσεις καί φιλοφρονήσεις, μπῆκε σπήν οὐσία τῆς ὑποθέσεως. Συνήθιζε ὁ εὐλογημένος νά μᾶς τά λέη παροστικεύεται ὅλα ἐκ τῶν ὑστέρων. Διεξήχθη περίπου ὁ ἑξῆς διάλογος:

– Γέροντα, δυκή σας δέβεια εἶναι ἡ εὐθύνη τῆς πιμδαγωγίας τῶν καλογεριῶν καί ὁ τρόπος τῆς μεταχειρίσεώς των, ἀλλά νομίζω πώς μέ τά λόγια σας τόν ἔχετε ἐξοστθενώσει ἐντελῶς. Εἶναι κλειδωμένος σπό διμάτιό του καί δέν δέχεται κανένα.

– Λές νά ἔκανα καμμιά ὑπερβολή;

–Ἔτσι νομίζω, Γέροντα. Δέν εἶναι πιά παιδί, τά τριάντα του συμπληρώνει, θεολόγος εἶναι. Νομίζετε πώς εἶναι εὔκολο νά ὑπομείνῃ τόν χαρακτηρισμό τοῦ γαϊδάρου, ὅστια καί ἄν αὐτός προέχρεται ἀπ' τόν Γέροντά του, καί εἰς ἐπήκοον μάλιστα καί τρίτων;

–Ἄκουσε· ἐγώ δέν μπορῶ τώρα σπά γεράματά μοτε ν' ἀλλάξω συμπεριφορά καί τακτική, ἔχω ὅμως μέσα μου τήν βεβαιότητα πώς δέν ἀυτοχῶ· ἀγωνιῶ γιά τήν πορεία τους καί δέν παύω νά προσεύχομαι σπόν Θεό γιά τήν χαρίτωσί τους. Καί ἐλπίζω πώς, μέ τήν βοήθειά Του, θά εἶναι γιά τό πνευματικό τους συμφέρον· γι' αὐτό, σέ παρεκαλῶ, μή μέ προτρέπῃς νά κάνω ἀλλαγές, ἀνοχές καί οἰκονομίες· ὄχι γιατί δέν τίς μπορῶ, ἀλλά γιατί τίς φοβοῦμαι. Βοήθα καί σύ, μέ ὅποιον τρόπο νομίζεις, αὐτές τίς ψυχές, γιά τίς ὁποῖες θά δώσοτμε λόγο σπόν Θεό.

Σέ ὅρα καί σιγμή ποῦ ἔκρινε αὐτός, χτύπησε καί τήν δική μου πόρτα, προσθέτοντας τό «ἄνοιξε», γιά νά γνωρίσω τή φωνή του. Καί μόνη ἡ παρουσία του κοντά σου ἦταν χαρά καί θάρρος, γλυκασμός καί ἀπάλυνσις πόνου, βεβαιότης πώς ὅλα θά πάνε καλά. Τέλειωσαν οἱ ἱστήριες νουθεσίες του καί ἀμέσως στυλόθηκε ἡ ψυχή μου, δρνάμωσαν τά παραλυμένα γόνατά μου καί αἰσθάνθηκα πώς εἶχα τή δύναμι νά 'σγά ἔξω καί νά 'δω τά πρόσωπα τῶν παρεδελφῶν μου, τῶν παρατεχόντων ἄλλων σημοναστῶν καί πρό πάντων τοῦ Γέροντα. Καί δέν θά ξεχάσω τήν προτροπή τοτ γιά περαιτέρω ἐπομονή καί γιά προετοιμασία ἐνδεχομένως καί γιά... χειρότερα.

– Σπά δικά μας χρόνια, εἶπε ὁ Δεσπότης, ἐγώ ὁ ἴδιος παρέστην μάρτυς αὐτόπτης καί αὐτήκοος. ἦταν κάποσον, πού εἶχε σεμπεριφερθῆ ἀγενῶς, τόν χαρακτήρασε... «τρισγάδαρο», ἀφίνοντάς μας ὅλους καταπλήκτους. Μετά ἀπό μέρες ἀρκετές καί ἀφοῦ εἶχε παρέλθει ἡ κρίσις, βρήκαμε τήν εὐκαρία νά φωτησουμε, τί τόν ἤθελε τόν... πολλαπλασιασμό ἐπί τρία. Ἀπάντησε χωρίς καμμιά δυσκολία. «Εἶχα αἰσθανθῆ πώς, μέ τό ἁπλῶς γάϊδαρος, δέν θά προσδιόριζα τήν πραγματικότητα· δέν μοῦ φανόταν... ἐπαρκής, γι' αὐτό τόν... τριπλασίασα»!

Οἱ νηστεῖες καί οἱ «οἰκονομίες» τοῦ

Πιστός τηρητής ὁ ἴδιος τῶν θεσπισμένων νηστειῶν, ἐνέπνευσε καί σέ 'μᾶς τήν ἀγάπη πρός τήν ἀρετή τῆς νηστείας καί πρός τό ἐξ αὐτῆς προσγινόμενο σπήν ψυχή, ἀλλά καί σπό σῶμα, κέρδος. Ὕστερα μᾶς εἶπαν σπίς νηστεῖες τῆς Ἐκκλησίης καί δή ὄχι μόνο τίς περιοδικοί, τῶν Χριστουγέννων, τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καί τοῦ Δεκαπενταυγούστου, ἀλλά καί ἑκάστης Τετάρτης καί Παρασκευῆς, σπίς ὁποῖες, εἰδικῶς σπό Ἅγιονόρος καί γιά τό ἀγγελικό μας σχῆμα, εἶναι προστεθειμένη καί ἡ πρός τιμήν τῶν ἁγίων Ἀρχαγγέλων καί τῶν Ἀγγέλων μας, ἡ τῆς Δευτέρας δηλαδή, γιά νά «περισσεύσῃ» ἡ ἀρετή μας «πλεῖον εἰν γραμματέων καί Φαρισαίων» (Ματθ. 5, 20), κατά τό εἰνγγελικόν, ἀφοῦ καί ἐκεῖνα νήστευαν τίς δύο ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος [«νηστεύω δίς τοῦ σαββάτου» (Λουκ. 18, 12)].

Ὅταν δέν κρύβαμε τήν χαρά μας σπό τραπέζι κατά τίς Τετάρτες καί Παρασκευές ἐκείνες, ποῦ ἡ φασολάδα μας εἶχε λάδι λόγῳ ἑορτῆς καί δοξολογίας ἁγίου, ὁπότε σπό Ὡρολόγιο σημειώνεται «κατάλυσις οἴνου καί ἐλαίου», σχολίαζε:

– Δέν εἶναι πρός τιμήν τοῦ ἁγίου ἡ χαρά σας. Ἄν ἦταν σπό χέρι σας, κάθε μέρα θά νηστεθεσόσατε κατάλυση καί θά κοπιάνατε δοξολογίες σπούς ἁγίους. ὄχι γιά νά τούς τιμήσετε, ἀλλά γιά νά ἱκανοποιήσετε τήν κοιλιοδουλεία σας.

Καί ὅταν ὁ Δεσπότης μας, μέ δυκή τον εὐθύνη καί πρωτοβουλία, ἔβαζε λάδι σπό φαγητό ἡμέρα νηστήσιμη, λόγῳ φιλοξενίας ἐπισήμων σπό τραπέζι μας, ὁ Γέροντας ἀγωνιζόταν νά συγκρατήσῃ τήν δυσαρέσεια τοτ. Καί ἔτρεγε μέν, ἀπό εὐγένεια καί γιά νά μή κακοπαίξῃ τήν ἀτμόσφαιρα, ἀλλά ἐντελῶς ἀμίλητος, ἐνῷ ἐμεῖς ἀλληλοκοιταζόμαστεν καί χαμογελούσαμε, σέ σπιγμές φυσικά ποῦ θά μποροῦσαμε νά διαλάθουμε τῆς προσοχῆς καί τοῦ θλέμματός του –γιατί ἄλλως, ἀλλοίμονό μας. Ἀργότερα θά σχολίαζε δυσαδήποτε, καί τό κεφάλαιο.

– Εἶναι μεγάλη ἡ χαρά μας νά βρίσκεται μαζί μας ὁ Δεσπότης μας, ἀλλά ὁ εὐλογημένος κάνει ὅ,τι θέλει καί μ' αὐτές τίς φιλοξενίες μᾶς ἐγάζει ἀπ' τήν «σειρά» μας. Τοῦ τό ἔχω 'πεί, ἀλλά ἀρκεῖται μόνο σπό νά δικαιολογῆται. Δέν μπορεῖ, λέει, νά φιλοξενῇ πρόσωπα περιωπῆς μέ νεοβρασία, ἀλλιῶς προτείνει νά καταργήσουμε τήν παράδοσε– «σπό Γέροντα Ἀμβρόσιο καί σπό Δεσπότη» καί αὐτό μέ στενοχωρεῖ πολύ. Θά μποροῦσα δέβεια νά τόν διορθώσω κ' αὐτόν, εἶναι ὅμως Δεσπότης καί δέν θέλω νά τόν πικράνω. Τείς ὅμως νά μή ἐπηρεάζεσθε καί νά μή ἀκολουθῆτε αὐτή τήν συνήθειά του.

Τέτοιες καταλύσεις ἀπ' τόν Δεσπότη μας, κυρίως κατά τίς διακοπές τοῦ καλοκαιριοῦ, ἦταν συχνές καί, πρέπει νά τό ὁμολογήσουμε, ἐπιθυμητές ἀπ' ὅλους ἐμᾶς τούς ἄλλους, πρᾶγμα καί τό γνώριζε ὁ Δεσπότης, ἀφοῦ ἡ φιλοξενία τῶν ἐπισήμων «σποῦ Γέροντος Ἀμβροσίου» δέν διακόπτετο καί ἀφοῦ αὐτή ἦτον ἰσχυρό πρόσχημα καί ἄλλοθι γιά νά οἰκονομῆ κ' ἐμᾶς ἀπό ἐπιβράλλουσα ἀγάπη.

Ἐπειδή δέ, ὡς συνήθως, περιμένομε σέ μιά ἀκόμη περίπτωσι καί τήν μέλλουσα ἀπορατήτως νά ἀκολουθῆσῃ κατήχησι καί ἔκφραση ἀντιθέσεως τοῦ Γέροντα μέ τήν ἐπανάληψη τῆς φράσεως, «Αὐτή ἡ τακτική τοῦ Δεσπότη νά καταλύσεται λάδι μέ τό δβθεν πρόσχημα τῆς φιλοξενίας μέ στενοχωρεῖ πολύ», ..συνιμυθήσαμε (ἐν γνώσει τοῦ Δεσπότη ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐν ἀπουσίᾳ του) νά ἀνταλάβῃ κάποιος ἀπ' ὅλους μας τήν τόλμη τῆς... κοινῆς ἐξομολογήσεως καί νά προσέξῃ εὐθύς ἀμέσως, ἀνεξαρτήτως κόστους καί συνεπειῶν, τήν φράση, «Ἐμᾶς, Γέροντα, μᾶς εὐχαριστεῖ πάρα πολύ», ὅπερ καί ἐγένετο. Τό τί ἐπηκολούθησε, παρά τίς ἐκφανήσεις μας, ἐν ἑνί σόματι, τοῦ «εὐλόγησον» καί τίς μετάνοιες καί τίς ἀπόπειρες ἀσπασμοῦ τῶν χειρῶν του, κρίνεται μᾶλλον ἀδιαπαιτέο...

Ἀπό τήν ὑπερκατονταμελή, κατ' ἐκεῖνα τά χρόνια, ἀδελφότητα τῆς Λαύρας, ἐλάχιστοι κατέρες δέν κρατοῦσαν στήν ἀρχή τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τό «τριήμερο», πού συνίσταται στήν ἀποχή καί ἀπ' τό νερό ἀκόμη. Αὐτοί, λόγῳ ἀσθενείας ἤ ἄλλης εὐλόγου αἰτίας, ἔπαιρναν πρός τό ἑσπέρας λίγο νερό, ἐνῷ οἱ ἐντελῶς ἀνήμποροι κατένα «ζωπό· φλαμούρι, φασκόμηλο, μαστόνικο τοῦ Ἄθωνα. Καί ὅλοι, μέ τέτοια προετοιμασία σωματική καί ἀνάλογη ψυχική καί μέ ἐξομολόγηση στόν πνευματικό, παρίμεναν τήν πρώτη προηγιασμένη γιά νά μεταλάβουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, τοῦ Σώματος καί Αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Δέν ἦταν δέ καί πολύ εὐκολότερο τό «πέρασμα» τῶν ἄλλων ἑβδομάδων, ἀφοῦ τό λαδερό φαγόρεζο ἤ λαχανόρυζο τό περιμένανε ἀπό Σάββατο σέ Σάββατο καί τό, μέ λάδι ἐπίσης, χταπόδι ἤ τίς σουπιές μέ τήν πανηγερική τυρομπουλάτα ἀπό Κυριακή σέ Κυριακή. Καί ἦταν αὐτά τά Σαββατοκύριακα ἡ ἀπαντοχή, ἡ παρηγοριά καί τό κουράγιο μας· ἐνῷ τά ἐνδιάμεσα πενθήμερα τά αἰσθανόμεθα ὡς πολύ ὄσπλαχνα, ἀκλέπτα, ἀλλά συμφέροντα· ὡς τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός καί τῶν ἐπιθεμῶν τῆς κοιλίας ἄκρως κατασταλτικά καί ταπεινωτικά, δεδομένου ὅτι οἱ προηγιασμένες καί ἡ Θεία Μετάληψις τελείωναν τίς μεταμεσημβρινές ὧρες, τό δέ καθευπνίς τῆς «ἑνάτης», δηλαδή ἡ μονοδική τράπεζα μέ τά νηστόφαγα, ἦταν ἀπαρασάλευτο καί ἀπ' αἰώνων καθερωμένο.

Καί ὅλα αὐτά, μέ τήν πρόσθετη ἐργασιακή ἐπίτεση στά διαριά διακονήματα, στό μακροσκελέστερο τῶν ἀκολουθιῶν καί στά πτίζημένα κοίδωματα τοῦ Ψαλτηρίου, τῶν προφητειῶν καί τῶν ἀναγνώσεων. Ἔτσι, ὅταν, ἐξαντλημένος καί μέ ἀχόρταστο τόν ὕπνο, μέ τ' αὐτά σου νά δοσίζουν ἀπ' τήν ἀδυναμία καί μέ τήν γλῶσσα σου σχεδόν στεγνή, σέ ὅσην ὁ τσαμπόρης σπό ἀναλόγι νά διαβάσῃς Ψαλτήρι, πράγματι αἰσθανόσουν τό σημαινόμενα σπό... πετσί σου, φθεγγόμενος ἐπί παραδείγματι: «Τά γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπό νηστείας, καί ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον» (Ψαλμ. 108, 24).

Καί ὅταν ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή, τό «Μέγα Πέλαγος», ὅπως τό σχετικά τροπάρια τήν χαρακτηρίζουν –αὐτή ἦταν καί ἡ προσφιλής προσωνυμία της ἀπ' τόν Γέροντα–, ἔφτανε στήν Μεγάλη Ἑβδομάδα, τοίμουσαμε κατά τίς ἡμέρες της νά ρωτήσουμε:

– Θά φάμε ἤποια σήμερα, Γέροντας

Ἡ ἀπάντησίς του ἦταν σταθερότυπη:

– Μή βλέπετε ἐμένα· σεῖς εἶσθε νέοι, πάστε κανένα τσαΐ.

Καί τότε σιγαρωθιρίζαμε μεταξύ μας:

–Χαρά στήν συγκατάβασι καί τήν οἰκονομία...

Στή Λαύρα πάντοτε εἴχαμε πολλούς παπάδες καί ἀρκετούς διάκονες, ἀλλά τήν Μεγάλη Τεσσαρακοστή τοῦ 1963 συνέβη νά βρεθῶ ὁ μοναδικός διάκονος καί νά πρέπει νά τήν ζήσω σέ ὅλη της τήν αὐστηρότητα καί ἀτεγκτοσύνη. Καί τοῦτο, γιατί γιά τούς ἱερεῖς ἰσχύει, ὅπως πάντα, ἡ ἑβδομαδιαία ἐφημερία, ὅπότε, μετά ἀπ' αὐτήν ὁ καθ' ἕνας μπορεῖτε νά «χαλαρώσῃ» ἀπ' τήν εὐθύνη καί τήν ἄκρα ἑτοιμότητα, ἀλλά καί νά κάνῃ κάί κομμιά οἰκονομία προμεσημβρινή, τρέγοντας λίγο παξιμάδι καί κομμιά ἔλιά ἤ πίνοντας λίγο τσαΐ. Γιά μένα ὅμως αὐτή ἡ διακριτική εὐχέρεια καί παραμυθία ἀπαλείσθηκε ἐκ προοιμίου, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε ἄλλος διάκος νά μέ διαδεχθῇ καί ἀναπαύσῃ, ὧρα θά ἐφημέρευα ὅλες τίς ἑβδομάδες τῆς Τεσσαρακοστῆς. «Ἐθρᾶζιον» δέ τότε, εὐλαβείας ἕνεκεν, περισσότερες προηγιασμένες καί καθώς τίς τελειώναμε τό ἀπόγευμα, καταλαβαίνει ὁ καθένας εὔκολα, πόσος ἀγώνας καί πόση ἀντοχή χρειάζονταν γιά νά μένῃς νηστικός καί δεφασμένος ἕως τότε, σχεδόν κάθε μέρα, ἀφοῦ ἔπρεπε νά λειτουργήσῃς-διακονήσῃς. Καί οἱ ἀκολουθίες τόσο μεγάλες καί ὁ ὕπνος τόσο λίγος, ἀφοῦ, ὅπως λέμε καί σήμερα ἀκόμη, κατ' αὐτή τήν περίοδο, μέχρι νά πᾶς στό δωμάτιό σου, οἱ κομπάνες καί τό «πάλαντο» ξυνεχτυπᾶσι γιά νά σέ γυρίσουν πίσω.

Ἦταν φυσικό ἐπακόλουθο, ὅσο παρατοῦσαν οἱ ἡμέρες, νά αἰσθάνωμαι ὅλο καί πιό ἔντονες τίς συνέπειες τῆς νηστείας καί τῶν ἄλλων κοπιώσεων, πολλῷ μᾶλλον ἀφοῦ δέν διακρινόμουν ἰδιαιτέρως ἐπί εὐρωστίᾳ· προσπαθοῦσα ὅμως νά ἀνταποκρίνομαι μέ ἀκρίβεια στίς μοναχικές καί ἐφημεριακές μου ὑποχρεώσεις. Ἡ ἀπό τήν νηστεία ἐξάντλησις δημιουργεῖ μιά διάθεσι καί κατάστασι προσθέτου νευσταγμοῦ καί παθολογικοῦς ἐρμηνευομένης ὑπνηλίας, πού δέν μπορεῖ ὅμως νά ἐπιτραπῇ καί νά συγχωρηθῇ ἀπόν ἐφημέριο ἱερέα, ἀκόμη δέ περισσότερο σπόν διάκονο, πρός τόν ὁποῖο οἱ παρατηρήσεις τῶν Γεροντάδων ἦταν ἀσυγκρίτως αὐστηρότερες, γιά τό κατά κανόνα νεώτερο τῆς ἡλικίας τους.

Δυσκολεύομουν πάρα πολύ νά καταπολεμήσω αὐτή τήν τάσι, αὐτό τό κάθος· καί, προκειμένου νά μή συλληφθῶ ποτέ σέ κατάσταση κατακριτέα γιά μένα, προσδλητική γιά τόν Γέροντα καί ἤκοσα συμβιβαζομένη μέ τήν διακρίνουσα τούς ἐφημερίους ἑτοιμότητα, ἀλλά νά 'βρίσκωμαι διαρκώς σέ νῆρι καί ἐγρήγορσι, κατέφυγα σπό

νὰ ζητῶ ἀπ' τὸν Τιποκάρη νὰ διαβάζω ἐγὼ καθίσματα Ψαλτηρίου, προφητεῖες, ἀναγνώσεις καὶ ὧρες· καὶ ἐκεῖνος τὸ δεχόταν μᾶλλον εὐχαρίστως, ἐπειδή, ὅπως ἐπελάμβανα, μᾶλλον τὰ κατάφερνα στὴν καθ' καὶ ἐννοιολογική ἀπαγγελία.

Αὐτὴ ὅμως ἡ κατ' ἀνάγκην... προθυμία καὶ δραστηριότης μου ἐνῶ μὲν τῆς σωστῆς ἐγκρίσεως τοῦ Γέροντα –ποὺ καὶ ἄλλως δὲν ἔκρυβε τὴν εὐχαρίστησή του, ἰδίως ὅταν σχετικῶς τὸν συνέχαιραν ἄλλοι Γέροντες– κατέβαλε ὅμως, μετὰ τὸ τέλος τῆς Τεσσαρακοστῆς καὶ τὸ πέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, τελείως τὶς σωματικές μου δυνάμεις. Γιορτάσαμε χαρμόσυνα καὶ πανηγυρικὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως, μετασχόντες τοῦ *«ἐκ Τάφου ἡμῖν ἐσπαρμένου Χριστοῦ»* (κανών), «Καινοῦ Πάσχα» (αὐτόθι). Ἀλλ' ἀκολούθως, μόλις ποὺ μπόρεσα νὰ διακοπῶ καὶ στὴν Β' Ἀνάστασι, τὸ ἀπόγευμα. Ὕστερα ἐξαφανίσθηκα ἀπὸ προσώπου καὶ αὐλείων χώρων Λαύρας, σὲ ἀπορία ὅλων, γιατὶ βρέθηκα στὸ κρεββάτι ἀποκαμωμένος, δυστυχῶς δὲ καὶ μὲ θερμοκρασία πυρετό. Εἶχε ἀνησυχήσει ὅλη ἡ συνοδεία μας καὶ ἦταν ἐκδηλη ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ Γέροντα, ποὺ δὲν ἔπαυε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ:

– Τὸ εὐλογημένο τὸ παιδί· τώρα ποὺ πιάσαμε τὸ Πάσχα;...

Περίπου ὅλη τὴν Διακαινήσιμο τὴν πέρασα κλινήρης. Προβληματισμένος ὁ Γέροντας μὲ τὴν κατάστασί μου καὶ μὲ αἰσθήματα στοργῆς καὶ συμπαθείας, ἐξέφερε τὴν ἄποψη, κοιτάζοντάς με:

– Ἴσως, καλό μου παιδί, θὰ ἔπρεπε, ἀφοῦ εἶσαι τόσο ἀδύνατος, νὰ κάνῃς οἰκονομία καὶ νὰ ἔδαζες στὸ πιάτο σου λίγο λάδι καμμιὰ Τρίτη ἢ Πέμπτη.

– Καὶ περιμένατε νὰ ἔλθῃ τὸ Πάσχα, Γέροντα, γιὰ νὰ μοῦ τὸ πῆτε αὐτὸ ἀπευθύνομαι νὰ ἀρθρώσω μὲ παραπονετικὸ ὕφος.

– Ἔχεις δίκιο, εἶπε, χαϊδεύοντας τὸ μέτωπό μου, καὶ ὀργήκε ἀπ' τὸ δωμάτιο.

Ἀλλὰ οὔτε τότε κατάλαβα οὔτε καὶ μέχρι σήμερα μπόρεσα νὰ καταλάβω, ἂν ἡ ἄνωθι «κατώτερη ἑορτὴς» ἀλλὰ πάντως ἐνδοτικὴ κατάλυσις ἐλαίου μοιρίδομαδαίας ἐν Μ. Τεσσαρακοστῇ, λόγῳ... ἀδυναμίας (ὄχι ἀσθενείας). ἐκείνη φράσις τοῦ ἦταν πίστις καὶ φρόνημά του ἢ ἕνα σχῆμα λόγου, μιὰ ἐξωτερικὴ φραστικὴ θωπεία λόγῳ τῆς ποιοτίσης κατασταλείσης μου, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν γνωστῶν ἀπέγκειται περὶ τηρήσεως τῶν ἱερῶν τῆς νηστείας κανόνων ἀρχῶν τοῦ...

Στὴν ἀπλωταριὰ καὶ ἐνώπιόν του

Δὲν μποροῦσα νὰ μὴ παρουσιάσω τοὺς μαθητάς στὸν Γέροντα. Ἦταν μεγάλη ἡ ἐπιθυμία τους νὰ τὸν γνωρίσουν, ἔφυγα ὅμως κι' ἐγὼ ὅτι θὰ τοὺς ὠφέλουσε πολὺ μιὰ ἄμεση συνομιλία μὲ ἕναν μοναχό, ποὺ ὑπηρέτησε καὶ ἔδίωσε εὐόρκως τὴν ἰδέα καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀγωνιστικοῦ μοναχισμοῦ, εὐρισκόμενος στὴ Λαύρα ἀπ' αὐτές τὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος μας.

Τὸν εἶχα εἰδοποιήσει καὶ μᾶς περίμενε στὴν περίφημη «ἀπλωταριὰ» τῶν δωματίων μας, ποὺ «ἔβλεπε» ἀπ' τὸ Παγγαῖο, τὴν Μαρώνεια, τὴ Θάσο καὶ τὴν Σαμοθράκη μέχρι καὶ τὴν Λῆμνο καὶ τὸν Ἀη-Στράτη, καὶ, ὅταν ἦταν ὁ καιρὸς καλός κ' ἐπικρατοῦσε αἰθρία, ἐξεχώριζε καὶ τὴ δύστυχη Ἴμβρο καὶ σκιωδῶς τὰ παρώλια τῆς πολυκλυστῆς Μικρασίας. Τὴν ἀγαπούσαμε ὅλοι αὐτὴ τὴν ἀπλωταριά. Ἦταν τὸ καλοκαιρινό μας στέκι τ' ἀπογευματινά καὶ λίγο πρωτοῦ κατακλιθοῦμε, ὅταν μάλιστα εἶχε κατοπέλληνο, πὼ ἀναδυόταν πίσω ἀπ' τὴ Λῆμνο, φωτίζοντάς την, ἔσως αὐτὴ ξέρει, καὶ χτυπῶντάς την, καθὼς καὶ ὅλο τὸ Αἰγαῖο, πολὺ διαφορετικότερα ἀπ' τὸν φωτῆρα τῆς ἡμέρας.

Ὁ Γέροντας τὴν ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπ' ὅλους μας, σχεδὸν παθολογικά, καὶ ἔλεγε πὼς αὐτή, μὲ τὴν... ἄπλα της καὶ τὴν ἀπειράστη θέα της, τοῦ γιατρεύεν τὴν καρδιαπάθεια, ποὺ τοῦ παρουσιάστηκε... κάποτε. Ἐκεῖ, σὰν ἠθάρρυνε ἀπ' τὸν χειμῶνα, κατηνάλωνε τὸν ἐλεύθερο χρόνο του, διαβάζοντας τὰ πατερικά του καὶ τὰ πολλὰ θρησκευτικὰ περιοδικά του, τῶν ὁποίων ἦταν, ποιός ξέρει ἀπὸ πότε, τακτικὸς συνδρομητής· καὶ ἐκεῖ «παβουγιάδιζε» τὰ μουσικά «σαμάτια» καὶ «μαθήματα» τῆς παρεμονῆς τῶν ἑορτῶν καὶ ἀγρυπνιῶν, ὅπῳ προέτρεπε κι' ἐμᾶς ἐπιμόνως νὰ κάνοσμε τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ εἴμαστε πλήρως προετοιμασμένοι καὶ γιὰ νὰ μὴ συμβαίνουν στὸ Καθολικό, τὴν ὥρα τῆς ἀκολουθίας καὶ τῆς θείας λατρείας, λάθη, χαμαρδίες καὶ σαγχόσεις, καταστάσεις ποὺ τὶς θεωροῦσε ἀπαράδεκτες καὶ ἐφάμαρτες, καὶ πρὸς ἀποφυγὴ τῶν ὁποίων ἐπίσεις τὸ ἐνδεχόμενο ὀργῆς τοῦ Θεοῦ γιὰ ἀνευλάβεια πρὸς τὴν ἱερότητα τῶν σεμνῶν καὶ τοῦ χώρου, ἐπικαλούμενος μάλιστα τὸ τοῦ Ψαλτηρίου, «καὶ ἡ προσευχή αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν» (Ψαλμ. 108, 7).

Δέχθηκε τὰ παιδιά μὲ πολλὴ καλοσύνη, εὐγένεια καὶ ἀρχοντιά. Φίλησαν μὲ σεβασμὸ ἕνας ἕνας τὸ χέρι του καὶ κάθισαν σὲ ἐπιφανεῖς θέσεις. Φιλόφρων καὶ ὁμιλητικὸς ἐκ φύσεως ὁ Γέροντας καὶ

σελ. 84-85

μὲ τὴν ἄνεσι ποὺ παρέχουν σ' ἕναν ὑπερήλικα τὸ πολὺ διάβασμα, ἡ πολυχρόνιος πεῖρα καὶ ἡ ἡγετικὴ καὶ ἐπεύθυνη διοικητικὴ θέσις σ' ἕνα ἴδρυμα ὅπως ἡ Λαύρα, ἐκ προοιμίων κατέκτησε τὸν ψυχικό κόσμο τῶν μαθητῶν· καὶ ὅταν ἄρχισε νὰ ρωτᾷ γιὰ τὸν τόπο καταγωγῆς ἑνὸς ἑκάστου, εὗρισκε ἄλλο καὶ κάτι, ἄλλο καὶ κάποιο τοπικό-τοπικιστικό καὶ κολακευτικό γιὰ τὸν καθένα, ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὴν ἀρίστη καὶ μέχρι λεπτομερειῶν πατριδογνωσία του, πρὸς ἔκπληξη ἄλλων, σὲ σημεῖο μάλιστα νὰ δημιουργήσῃ στὸν καθένα τὴν ἐντύπωσι πὼς ἦταν καὶ... συγχωριανός του.

Ὕστερα ἄρχισε, σὰν νἆταν ὁ πραγματικὸς πατέρας τους, ποὺ εἶχαν νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ νὰ τοὺς 'δῆ πολὺ καιρό, τὶς νουθεσίες γιὰ ἄσκηση μελέτη, γιὰ ἐπιμέλεια στὸ ἤθος καὶ τὴν συμπεριφορά, γιὰ τιθάσευσι τῆς νεανικῆς ἀρμηχανίας καὶ παρατολμίας, γιὰ σύνεσι καὶ ἐγκράτεια, γιὰ ἄσκηση καὶ γυμνασία σωματική καὶ πνευματική, γιὰ νοῦς καὶ λογισμὸν προσοχή καὶ γιὰ προθυμία προσευχῆς πρὸς τὸν Παντάνασσα Θεὸ καὶ τὴν Προστάτιδα τοῦ Ἁγίου Ὄρους Παναγία, ὅστε νὰ τοὺς φωτίζουν τὸν νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ γιὰ καλοὺς σχεδιασμοὺς γιὰ τὸ μέλλον τους καὶ γιὰ θεάρεστους στόχους καὶ προγραμματισμοὺς γι' αὐτό, καὶ νὰ τοὺς δυναμώνουν τὸ φρόνημα στὸν ἀγῶνα τους γιὰ μόρφωσι καὶ ἀρετή.

Τοὺς πρότεινε μάλιστα, ἀφοῦ στὸ Ὄρος καὶ στὴν Ἀθηνιάδα δὲν μποροῦσαν νὰ ἐπάρχουν κοσμικὰ δεδομένα γιὰ ἐνάργεια γυμναστική, νὰ κάνουν στὰ δωμάτιά τους ἡ στὴν ἐκκλησία ἕνα κομποσχοίνι (100) μετάνοιες, ἐπικαλούμενοι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ θὰ ἦταν ὁ καλλίτερος συνδυασμὸς γυμναστικῆς ἀσκήσεως ἀρθρώσεων, μυῶν, τενόντων, νεύρων καὶ ὀργάνων ὁλοκλήρου τοῦ σώματός των, καὶ συγχρόνως ἐπικλήσεις ἐλέους καὶ χάριτος ἀπ' τὸν Σωτῆρα Χριστό, ποὺ εἶναι πρόθυμος νὰ ἀγιάζῃ καὶ τὶς ἀθάνατες ψυχές καὶ τὰ κεκλεγμένα σώματα ἐκείνων ποὺ Τὸν ἐπικαλοῦνται «ψυχῇ τε καὶ σώματι».

Γράμματα, παιδεία καὶ «Κρυφὸ Σχολειὸ» στὴ Λαύρα

– Γέροντα, θὰ θέλατε νὰ μᾶς 'πῆτε τὴ γνώμη σας γιὰ τὰ γράμματα, τὴ μόρφωσι, τὴν παιδεία καὶ τὴν 'Αθηνιάδα; ὄρθρε τὴν εὐσωμία καὶ 'ρώτησε ἕνας.

– Ἂν τὰ γράμματά μου δὲν ἦταν ἐμπόδιο, καὶ τώρα θὰ πήγαινα στὸ σχολεῖο, ἀπάντησε. Οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς ὑποπτεύεσίς μου, τῇ προτροπῇ μου, φοίτησαν στὴν Ἀθηνιάδα καὶ πῆγαν καὶ στὸ Πανεπιστήμιο. Νομίζω πὼς τοὺς ξέρετε. Ἄρα μόνο ἀπ' αὐτὸ θὰ μποροῦσατε νὰ συμπεράνετε τὴν γνώμη μου. Ἐγὼ δὲν εὐμοίρησα νὰ φοιτήσω στὴν Ἀθηνιάδα· ὅσα γράμματα ξέρω, μοῦ τὰ ἔμαθαν λόγια μοναχοί. Λατρωῦτες στὸ Σχολεῖο τῆς Μονῆς. Δὲν σᾶς τὸ ἔδειξαν. Εἶναι ὁ ἄνω ὄροφος τοῦ συντρόφεκου μὲ τὴν Τράπεζα γονιατοῦ κτιρίου. Γιὰ Σχολεῖο κτίσηκε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, σὰν συνέχεια τῆς ἰσοδίου μὲ τὴν Λαύρα παραδόσεις καὶ ἀκριβῶς. Θέλουμε νὰ πιστεύουμε, πάνω στὴν τοποθεσία, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἶχε κτίσει τὸ δικό του, γιὰ νὰ μορφώνωνται οἱ ἀγράμματοι ἢ ὀλιγογράμματοι ἀπ' τοὺς πλέον ἱκανοὺς καὶ μορφωμένους· γι' αὐτὸ καὶ εἶναι εὐγενέστερο καὶ πολὺ φωτεινό. Καὶ σήμερα ἀκόμα Σχολεῖο τὸ λέμε, ἀλλὰ τώρα τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴν φύλαξη τῶν πολὺ πολλῶν εἰκόνων.

> [Οὔτε ἐγὼ –ὁ γράφων– ἐξηκρίβωσα ἀπὸ πότε ὑφίσταται στὴ Λαύρα αὐτὸ τὸ Σχολεῖο. Θέλει ψάξιμο στὴν Βιβλιοθήκη καὶ στὸ 'Αρχεῖο τῆς Μονῆς, ἀλλὰ ποῦ καιρός; Θὰ πρέπῃ ὅμως νὰ τὸ κάνῃ κάποιος ἔρευνητής, ὄχι τόσο γιὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ δουλείας τοῦ Γένους μας τὴν παιδεία τὴν εἶχαν πάρει στὴν εὐθύνη τους οἱ Μονές καὶ οἱ μοναχοί σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ νὰ, ἔτσι, γιὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ ἡ Λαύρα ἔχει τὴν συμβολή της καὶ τὸ μεγάλο μερίδιό της σ' αὐτὴ τὴν ἱερὴ καὶ ἐθνικοφελῆ ἐπιδίωξη. Πάντως ἀπὸ τὶς πηγὲς πρακτέα, ὅτι ὄντως ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἶχε προνοήσει γιὰ τὴν ἵδρυσι νεκτερινοῦ σχολείου («παιδευτηρίου») στὴν Μάνδρα του, γιὰ τοὺς μανθάνοντας ἀγραμμάτους («γραμμάτων ἀνεπιστήμονας»), ἀπόδειξις καὶ τοῦτο τῆς εὐγενεστῆ τοῦ ἐνεύματός του καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός του τόσο γιὰ τὴν γραμματόσιγνα καὶ ἄλλη κοινοῦ ἐνδιαφέροντός του τόσο γιὰ τὴν γραμματόσιγνα καὶ ἄλλη κοινοῦ ἐνδιαφέροντός τὸ ὅτι ἐπὶ τὴν γυμνασία καὶ προαγωγή της ἀπ' δεῖα ὅσο καὶ γιὰ τὴν κατ' ἀρετὴν γυμνασία καὶ προαγωγή της ἀπ' αὐτῶν ἀδελφότητος: «Ἐπεὶ γὰρ ἐν πολλῷ κέρδει εἰς κατ' αὐτὸν συναδελφότητος ἀδελφότητος: «Ἐπεὶ γὰρ ἐν πολλῷ κέρδει εἰς κατ' αὐτὸν συνα-δείας καὶ γραμμάτων ἀνεπιστήμονας εἶναι συνέβαινεν, ἀγώνων δὲ καὶ πόνων ἀπαρτιῶν ἀνεχομένους ἀπαιτῶν τὰ πολλὰ διὰ τὴν ἀπαιδίαν, οὐδὲ τοῦτο ἀπολὺς ὁ σοφὸς ἀρχιπόνων... εἰδοτε..., παιδευτήριον κίζας, ἐξ οἷς καὶ πινὸς τῶν προπονόντων ἡγουμένους ἐπιστήμας τοῦ λόγου δ' ἀ-]

σελ. 86-87

ἐπινοίας ἀνελέγετο τό λεῖπον· ἡμέρας μέν γάρ τοῦ ὁρισμένου ἕκαστος εἶχετο ἔργου, νυκτός δέ ἐπιγεμόμενος μετά τήν τῶν θείων ὕμνων ἀποπαραίεσαν οἱόν εἴθίς ἄνυον ἐμφόρητον, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ εἰς τοῦτο παρ' αὐτοῦ τετιμήσεοι ἐν χερσί τε τάς βίβλους εἶχον καί τοῦ πρός ἀφέλειαν ὑπηγάμενον, ἐπιλύοντες ἅμα καί τά ἐφεγνώμενα καί πρός ἀρετήν ὑπαλείφοντες» (Μοναχοῦ Νικοδήμου Μηλιάδη, Ὁ Ὅσιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, Ἀθήναι 1975, σελ. 152)].

»Πιστεύω δέ ὅτι οἱ καθηγητοί σας δέν θά παρέλειψαν νά σᾶς 'πούν, καί πῶς τό πρῶτο τυπογραφεῖο τῆς Ἑλλάδος στήθηκε καί λειτούργησε στό Μοναστήρι μας, τό 1756, κρυφά δέβαια ἀπ' τίς τουρκικές Ἀρχές, στά κατώγια καί τά ἔγκατα τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ μοναστηριακοῦ συγκροτήματος. Ἀλ' τίς ἐκδόσεις του ὅμως οὐζεται μόνο τό Ψαλτήρι. Μάλλον δέν πρόλαβε νά σημειώσῃ πολλές ἐκδοτικές ἐπιτυχίες, γιατί ἀνακάλυψαν οἱ Τοῦρκοι γρήγορα τήν ὕπαρξι καί λειτουργία τοῦ καί τό κατέστρεψαν. Πολύ ἀργότερα, μόλις δηλαδή τό 1821, θά ἴσημε τό δεύτερο τυπογραφεῖο ἐπί ἑλληνικοῦ ἐδάφους, στή Χίο, ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους, πάλι μοναχός, Νεόφυτος Βάμβας, σπό ὁποῖο τέπασε τήν Γραμματική του· ἀλλά κι' ἐκεῖνο εἶχε τήν ἴδια τύχη. Τό κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι ἑνα χρόνο ἀργότερα, τό 1822.

»Στή Λαύρα μας ὑπῆρχε πάντοτε τουρκική φρουρά, πού ἔμενε σέ σπίτι, νά, ἐκεῖ δεκα ἀπ' τό Βουρδουναριό, καί πού ζοῦσε φυσικά ἀπ' τίς ἀναγκαιοτικές παροχές καί προσφοδοσιες τοῦ Δοχειοῦ μας. Ἄλλωστε ἐμεῖς, οἱ παλαιοί, γνωρίσαμε ἐκεῖνο τό καθεστώς καί βλέπαμε κάθε μέρα νά κυκλοφοροῦν οἱ τοῦρκοι τζαντερμάδες (=ἀξιωματοῦχοι) καί ζαπτιάδες (=χωροφύλακες) στά Γραφεῖα, σ' ἀρχονταρίκι καί στήν αὐλή τοῦ Μοναστηριοῦ μας μέχρι τό 1912, πού ἀπελευθερώθηκε καί τό Ἅγιονόρος.

»Ἦταν τότε πού οἱ ἐκδόσεις ἑλληνικῶν βιβλίων, ἐκκλησιαστικῶν καί θθνικῶν, γίνονταν μόνο στή Βενετία. Οἱ ἀείμνηστοι παππούδες μας Λαυριῶτες πίστεψαν πώς θά τό μποροῦσαν κι' ἐδῶ. Καί τό τόλμησαν. Αὐτό ἔχει σημασία. Τά μεγάλα Ἐξαρτήματα, κάποιες φόδες καί ἄλλα «χαλάσματα» τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου τυπογραφείου τά φυλάγουμε σ' ἕνα εἰδικό δωμάτιο, γιά νά τά βλέπουμε καί νά ἀναφερόμαστε μέ εὐλάβεια στίς προσπάθειες τῶν Γερονταδῶν μας γιά τό Γένος μας. Ἀπό ἐκεῖνες τίς ἐκδόσεις τοῦ τεπογραφείου τῆς Μονῆς μας δεῖξ. τῆς προοδευτικότητος καί τῆς θθνικῆς εὐμαρίας τῶν Λαυριωτῶν ἀπόπρωπατόρων μας καί τῆς σεμνοῦς καί σενεργασίας πού εἶχαν μέ*

τούς διδασκάλους τοῦ Γένους μας, ἐν πρωτεμένῳ δέ μέ τόν διδάσκαλο τῆς Ἀθωνιάδος Νεόφυτο Κατσουλεδίτη.

[Ἡ προμετωπίς-ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΕΚΛΟΓΗ
ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ ΠΑΝΤΟΣ
Εἴς τε Δοξολογίαν καί Εὐχήν,
Συλλεγεῖσα μέν παρά τοῦ ὀλιγωτάτου Διδασκάλου Κυρίου Νεοφύτου τοῦ ἐξ Ἐδεσσαίου,
Ἀφωρισθεῖσα δέ τῷ Ὁσίῳ Πατρί ἡμῶν ΑΘΑΝΑΣΙΩ τῷ ἐν τῷ Ἄθῳ,
Νῦν πρέπων τύπας ἐκδοθεῖσα
Σύνδρομῇ καί δαπάνῃ τοῦ Πανοσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου τῆς Μεγίστης Λαύρας Κυρίου Κοσμᾶ Ἐπιδαυρίου.

Ἐν τῷ Ὄρει τοῦ Ἄθω, 1759
Παρά Δούκᾳ Σωτήρι (sic), τῷ Θεσίῃ].

* * *

34. Ἡ Βασιλική Ἰερά Ἐπιστασία μέ τούς φρουρούς Σιμένηδες καί τούς γραμματεῖς Ἀθανάσιο Πιντοφιπαρνό καί Ἀμβρόσιο Λαυριώτη.

»Μάς μάθανε, ἐμένα καί ὅλα τά καλαγέρια, οἱ γερεντάδες καί οἱ διδασκαλοί μας ἐδῶ, στή Λαύρα, μάλλον καλά γραμματάκια, καί ἀριθμητική καί δεζοντανή ἐκκλησιαστική μουσική· πρώτα-πρώτα γιά ὄφελος μεγάλο δικό μας, καί ὕστερα γιά ν' ἀνταποκρινώμεθα στίς πολλές ἀνάγκες τοῦ Μοναστηριοῦ. Μ' ἐκεῖνα τά γραμματάκια μπόρεσα καί φάνηκα κι' ἐγώ χρήσιμος, ὑπηρετήσας ὡς ὑπογραμματεύς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, σπήν δεκαετία τοῦ 1920, ἀλλά καί ὡς παρασκευοφύλαξ σπήν Ἀθωνιάδα, ἄσου φοιτᾶτε σεῖς σήμερα· ἀλλά στά 1930, ἐπί σχολαρχίας τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀθανασίου Παντοκρατορινοῦ.

– Ἀφοῦ ὅμως ἔτσι ἔχουν τά πράγματα καί ἀφοῦ εἶναι δεδομένη καί ἐξακριβωμένη ἡ προσφορά τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί ἡ συμβολή τοῦ μονηρισμοῦ, τόσο τοῦ ἔξω δσο καί τοῦ ἀγιορειτικοῦ, γιατί, παρά ταῦτα, ὑπάρχουν καί μοναχοί πού καταφέρονται κατά τῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων, τόσο κατά τό παρελθόν δσο καί σήμερα; Πρό ἡμερῶν σεῖς Καρυές μᾶς συνήντησε, ἐμένα καί ἄλλους δύο συμμαθητάς μου, ἕνας ἡλικιωμένος μοναχός. Κατάλαβε, φυσικά, πώς ἤμαστεν τῆς Ἀθωνιάδος καί ἄρχισε νά καταφέρεται κατά τῶν γραμμάτων καί τῆς Σχολῆς μας. Ἐπικαλέστηκε πρός ὑποστήριξι τῶν ἀπόψεών του καί κάποιον Φλαμάτο, τοῦ παρελθόντος αἰώνος, δπως μᾶς εἶπε, πού τόν θεωροῦσε μεγάλη φυσιογνωμία καί περίπου ἅγιο.

– Ὑπάρχουν, ἀγαπητέ μου παιδιά, καί μοναχοί ἀκραίων ἀπόψεων καί τοποθετήσεων. Εἶναι δικαίωμά των νά φρονοῦν δπως φρονοῦν. Σεῖς ὅμως δέν πρέπει νά παραξενεύεσθε· πρόκειται γιά ἐξαιρέσεις, πού μποροῦν νά ἀποδοθοῦν εἴτε σέ κάποιο εἶδος ἀπαιδευσίας, φανατισμοῦ καί πρακαταλήψεως, εἴτε σέ κάποια κατά δεδισκάλων ἤ διδασκομένων ὑποκρυπτομένη ζήλεια, φθόνο, πού θυμίζει τήν ἀλεποῦ τοῦ Αἰσώπου. Αὐτή, ἐπειδή δέν μποροῦσε νά φτάσῃ καί ἀπολαύσῃ τά ὑπέροχα σταφύλια τῆς κληματαριᾶς, τά χαρακτήριζε ἄγουρα («ὄμφακας εἶα»).

»Ὅσο γιά τόν Φλαμάτο, ἔχω νά σᾶς πῶ πώς πρόκειται γιά μεγάλη φυσιογνωμία, πού ἔζησε σέ μιά κρίσιμη γιά τό ἔθνος μας ἐποχή καί κήρυξε τίς ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς Ἐκκλησίας μας.

»Ὅλα ὅμως αὐτά δέν σημαίνουν πώς ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀλάθητος. Ἔτσι πίστευε, ἔτσι κήρυττε καί ἔγραφε. Ἀναφέρεται στήν ἵδρυσι καί λειτουργία τῆς Ἀθωνιάδος τοῦ 1844. Πρόκειται γιά τό κτίριο, πού σήμερα σεγάζει τό ἱεροκοινοτικό ἰατρεῖο σπίς Καρυές. Ζώντας ὁ ἴδιος σέ ἐποχή, κατά τήν ὁποία ὁ λεγόμενος σθμανισμός καί διαφωτι-

σμός καί οἱ ξενικές ἐπιδράσεις σπό ἀρπισόπατο τότε κράτος μας ἔκαναν θραῦσι καί τό ἀλλοτρίωσαν ἀπό κάθε ὀρθόδοξο καί παραδοσιακό στοιχεῖο, ἐξέλαβε καί τήν ἵδρυσι τῆς Σχολῆς μας σάν πραγματοποιημένη ἀπόπειρα ἀλλοιώσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους διά τῶν ἀποφοίτων της ἐκ τῶν ἔνδον. Τά ἴδια φρονοῦσε καί γιά τήν ἵδρυσι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἀπ' τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ἔπεσε ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔξω. Δέν ἔζησε, δλέπετε, ὁ Φλαμάτος σπό Ἁγιονόρος καί δέν γνώρισε τήν νοοτροπία τῶν ἀγιορειτῶν καί τό σταρίγνο τῶν πεποιθήσεών των σπήν παράδοσι καί τά πάτερα, ἄλλως ποτέ δέν θά τούς νόμιζε δπως τούς νόμισε. Ἀπόδειξις τῆς ἀστοχίας του εἶναι τά ἴδια τά ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, πού τόν διέψευσαν. Τά ἤθη καί οἱ παραδόσεις καί τά θέσμια τοῦ Ἁγίου Ὄρους δέν ἀλλοιώθηκαν, δπως εἶχε φοβηθῆ καί ἔγραψε, ὁ εὐλογημένος.

»Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ θατμασταί τοῦ Κοραῆ καί θαυμάται τοῦ ἀντιθέου διαφωτισμοῦ, μέ τόν πολλά ἰσχύοντα τότε παρά τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιμ. Θεόκλητο Φαρμακίδη, χρησιμοποιούμενον, δυστυχῶς, σάν ὄργανό τους, ἀλλοίωσαν τήν παράδοσι καί τούς θεσμούς τῆς Ἐκκλησίας, κατεδίωξαν τόν μοναχισμό, κατέστρεψαν ἱστορικά μοναστήρια καί δήμευσαν τίς περιουσίες των· ἀλλοτρίωσαν θρησκευτικά καί ἰδεολογικά τούς Ἀθηναίους, ἐκφραγκίζοντάς τους στή συνέχεια δέ καί τήν μόλις μέχρι τόν Πηνειό ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάδα, πού εἶχε τήν δυστυχία νά ἐποδουλωθῆ εὐθύς ἀμέσως καί χωρίς καλά καλά νά τό καταλάβῃ σπούς ἐχθρούς τῆς Ὀρθοδοξίας λοιπηρακαλδενιστάς πρωτεστάντας τῆς Ἀναστορικῆς Αὐλῆς καί στήν μηδέν τό ἑλληνικόν ἔχουσα ἀλλ' ἀπολέτως βαυαρική ἐπιτροπεία τοῦ ἀνηλίκου κατ' ἀρχάς καί ἀβοήθου ἀργότερα Ὄθωνος.

»Θρηνώντας γι' αὐτή τήν κατάσταση τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ἐκκλησίας ὁ μεγάλος ἀγωνιστής τῶν πατρίων Φλαμάτος καί διαπιστώνοντας ὅτι καί τήν παιδεία τῶν ἑλληνοπαίδων οἱ διαφωτιστές τήν εἶχαν πάρει σπά χέρια τους καί τήν διαμόρφωναν σύμφωνα μέ τίς ἀρχές καί τά καλούπια τοῦ Βολταίρου, καί γενικῶς τῶν λεγομένων ἐγκυκλοπαιδιστῶν, πῶς νά μήν ἀνησυχήσῃ καί νά μήν ἐκφράσῃ φόβους γιά τό μέλλον καί σπόν Ἄθωνα κάτι τό ἄνισο καί καταστρεπτικό σιμβῆ; Τό λάθος του ὅμως ἦταν, ὅτι οἱ φόβοι καί οἱ ἀνησυχίες του γιά δλόβη τοῦ μοναχισμοῦ μας τόν ὁδήγαν νά ἐκλάβῃ τήν ἐποψία ὡς ὁλοκληρωμένη, καί ἄρα ὡς κίνδυνο ἐρχόμενο καί ἐπικείμενο.

»Σπό Ὄρος μας τίποτα δέν δυσπιστοιήθηκε, ἡ δέ Ἀθωνιάς -πού

τήν ἀδίκησε ὁ Φλαμάτος, γράφοντας ὅπως ἔγραψε-, στήν ὁποία δίδαξαν λόγιοι, γνῶσοι καί παραδοσιακοί ἀγιορεῖτες, προσέφερε στόν Ἄθωνα πλούσια καί σπουδαία πνευματική παραγωγή, ἀνέδειξε προσωπικότητες, ἀρετές ἀπ' τίς ὁποῖες ἔφτασα καί γνώρισα κι' ἐγώ, προσωπικότητες πού σημάδεψαν μέ τήν ζωή καί τήν δράση τους τήν ἱστορία τοῦ Τόπου γενικῶς καί τῶν Ἱερῶν Μονῶν του ἐπί μέρους. Σεῖς ὅμως θά ἔπρεπε νά ξέρετε, ὅτι ὁ Φλαμάτος καταφέρθηκε κατά τῆς τότε μόλις ἐπανιδρυθείσης στίς Καρυές Ἀθωνιάδας τοῦ 1844, γιά τούς λόγους πού σᾶς ἐξέθεσα.

»Δέν εἶχε πάντως τίς ἴδιες ἀπόψεις γιά τήν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία τοῦ 1749 στόν Βατοπαιδινό λόφο, τῆς ὁποίας τήν ἀποστολή καί τό ἔργο ἐπανοῦσε καί τῆς ὁποίας τόν Σχολάρχη καί διδάσκαλο τοῦ Γένους ἐθαύμαζε καί ἐξυπείαζε ὅσον ὀλίγοι κήρυκες καί συγγραφεῖς. Κι' ἐκεῖνη δέν βρισκόταν στό Ἅγιό μας Ὄρος. Καί ἐκεῖνης τό ἔργο, ἡ ἐκπαίδευσις καί κατάρτισις στελεχῶν, σάν τόν ἅγιο ἱερομάρτυρα καί ἰσαπόστολο Φιλοθεΐτη Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, δέν ἐπετελεῖτο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει;

»Ὅσοι λοιπόν καταφέρονται κατά τῆς Ἀθωνιάδος καί τῶν γραμμάτων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καί ἐπικαλοῦνται τά ὅσα ὁ Φλαμάτος γράφει γιά τήν Ἀθωνιάδα τοῦ 1844, ἡ δέν γνωρίζουν ἀλοκληρωμένα τίς περί τῆς ἐν Ἑλλάδι τότε παιδείας ἀπόψεις του καί τό τί πρόσδευε γιά τήν Ἀθωνιάδα τοῦ Βουλγάρεως ἤ ἐπιδέχονται ὅ,τι θέλουν κατά τό εἶναι τους, ὁπότε, λυποῦμαι ἀλλά θά τούς χαρακτηρίσω ὄχι ἀντικειμενικούς καί ἴσως κακοπροαιρέτους. Ἐγώ σᾶς τά λέγω τώρα αὐτά περιπαιχόδην καί μέ γενικότητες· νά ρωτήσετε τούς καθηγητάς σας, νά σᾶς τά ποῦν λεπτομερῶς καί ἐπακριβῶς. Τότε θά μπορῆτε κάτι τέτοιους νά τούς ἀποστομώνετε, μολονότι θά εἶναι προτιμότερο νά μή δέχεστε νά πιάνετε συζήτηση μαζί τους. Οὔτε σεῖς ὠφελεῖσθε ἀπ' αὐτούς, οὔτε καί αὐτοί, μέ τέτοιες προκαταλήψεις καί προθέσεις, θά πεισθοῦν.

– Γέροντα, παρενέβη ἕνας ἄλλος μαθητής, αὐτά εἶναι πρωτάκουστα γιά μᾶς καί σᾶς εὐχαριστοῦμε γιά τήν ἐνημέρωση καί κατατόπισι. Δέν ἔτυχε δέδικα νά ρωτήσουμε σχετικά τούς καθηγητάς μας καί ἐδῶ ἔγκειται ἡ δική μας παρόλειψις καί εὐθύνη, ἀλλά ἐμένα τοὐλάχιστον ἐξ ἴσου μέ ἐξέπληξαν καί τά ὅσα μᾶς εἴπατε γιά τό σχολεῖο τοῦ Μοναστηριοῦ σας, πού ἡ ἵδρυσις καί λειτουργία του πρέπει νά ἀναζητηθῆ, ὅπως ἀναφέρατε, στά δύσκολα τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας· τότε ποῦ ὅλα «τόσκαιε» ἡ φοβέρα καί τά πλάκωνε ἡ σκλαβιά».

Μήπως ἑπομένως ἦταν «Κρυφό Σχολειό»; Ἕνα ἀπό 'κεῖνα, δηλαδή, πού λειτουργοῦσαν στόν ἑλληνικό ὑπόδουλο χῶρο, καί συγκεκριμένα στούς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καί τῶν μονασταριῶν, ὅπου οἱ παποδάσκαλοι καί οἱ καλόγεροι ἀνέλαβαν στήν οὐσία τήν παιδεία διάρκεια τῆς νύχτας, κρυφά ἀπ' τούς τούρκους, ὅπως μᾶς διδάσκει τό γνωστό ποίημα, «Φεγγαρέκι μου λαμπρό, φέγγε μου νά περπατῶ...», καί μᾶς τό ζωγράφισε τόσο παραστατικά ὁ Γκέζης;

– Ἀπ' τήν ἐρώτησί σου διαπιστώνω, καί δέν μοῦ εἶναι εὐχάριστο, ὅτι κάνετε καί σεῖς, πού εἶσθε τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, τό ἴδιο λάθος, πού κάνουν σχεδόν ὅλοι οἱ νεοέλληνες, νά πιστεύουν πως τό Κρυφό Σχολειό ἦταν κρυφό, ἐπειδή δέθεν λειτουργοῦσε κρυφά ἀπ' τά μάτια τῶν τούρκων. Κάνετε ὅλοι σας μεγάλο λάθος. Ὅλα τά «κρυφά» σχολεῖα τά γνώριζαν οἱ τοῦρκοι καί λειτουργοῦσαν εἴτε μέ τήν ἄδεια καί ἔγκρισί τους, ὅταν ἦταν ἐπίσημα καί σεστηματικά, εἴτε μέ τήν σωστηρή ἀνοχή τους γιά τά ἄλλα, πού ἤσαν ἀναρίθμητα καί, ἐλλείψει ἄλλων χώρων καί γιά ἄλλες σκοπιμότητες, πού θά σᾶς ἀναφέρω, λειτουργοῦσαν σπούς νάρθηκες τῶν μονασταριῶν μέ δασκάλους τούς καλογήρους.

»Κρυφό σχολεῖο ἦταν ἡ Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, «κατζάμι» συγκρότημα, πού ἱδρύθηκε καί λειτούργησε μέ πατριαρχικό σιγγίλιο, ἐν γνώσει τῆς Ὀθωμανικῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καί πού ἀπαγόταν στήν ἄμεση διοικητική ἐποπτεία τοῦ τούρκου Καϊμακάμη (Διοικητοῦ-Νομάρχου) τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἱδρεύοντος στίς Καρυές; Στήν Λαύρα μας οἱ τοῦρκοι μπόρεσαν καί ἀνακάλυψαν, ὅπως σᾶς εἶπα, τό τυπογραφεῖο, πού λειτουργοῦσε τρεπλαμπαρεμένο στά κατώγια τῆς Μονῆς, καί τό κατέστρεψαν· θά ἐκλειναν τά μάτια τους μπροστά σπό ὁλοφάντερα λειτουργοῦν σχολεῖο μας, γιά νά μποροῦμε ἐμεῖς καί σεῖς σήμερα νά τό νομίζουμε καί νά τό ὀνομάζουμε κρυφό; Μά καί σπίς μέρες μου οἱ τζαντερμάδες μποαίνανε μέσα σ' αὐτό ἀπό... οἰκειότητα, καί κυρίως ὅταν μαθαίναμε μουσικά. Καί ἤξεραν ὅλοι τους σχεδόν ἑλληνικά, καί μιλούσαμε καί μές τουρκικά, λόγῳ καθεστῶτος, ἀνάγκης, συναλλαγῶν καί ἐπιδεδιλημένων σχόσεων.

»Μάθετε το λοιπόν μιά γιά πάντα, ὅτι τά κρυφά σχολειά ἀνομάσθηκαν κρυφά ὄχι γιατί λειτουργοῦσαν κρυφά ἀπ' τίς τουρκικές ἀστυνομικές καί ἄλλες ἀρχές, ἀλλά γιατί κρυφό καί μυστικό ἦταν τό κύριο ἔργο τους, δηλαδή, πέρα ἀπ' τήν μάθηση τῶν γραμμάτων, τό νά κρατᾶν σπίς ψυχές τῶν παιδιῶν καί τῆς νεολαίας ζωντανή τήν παρά-

δοση καί τήν ἱστορία τῆς πατρίδας των, ὅστε νά αἰσθάνωνται ζωογόνο τήν ἀντίληψη καί τήν ἐξάρτησί τους ἀπ' τίς ρίζες τῶν προγόνων τους καί νά τούς κάνουν νά ἔχουν πάντοτε ἀναμμένη, σάν λαμπάδα ἀκοίμητη σπήν ἐκκλησιά, τήν ἐλπίδα σπό νοῦ καί τήν καρδιά τους γιά τήν ἀνάσταση τοῦ Γένους.

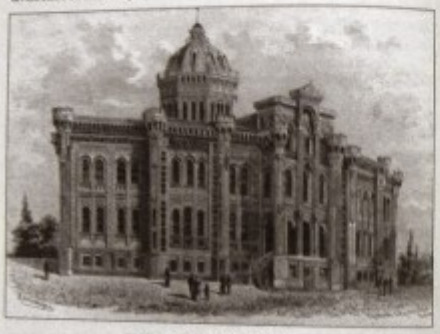

35. Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή.

»Τέτοιο ἔργο συστηματικά μεθοδευμένο, ἐντελῶς ἀνεπάτεευτο καί ἐπιμελῶς κρυφό δέν μποροῦσε νά γίνῃ σπίς ἐπισήμως ἀπ' τίς τουρκικές ἀρχές ἐγκεκριμένες, καί φυσικά στενά ἐποπτευόμενες, σχολές, ὅπως ἦταν ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους σπήν Κωνσταντινούπολι, ἡ Ἀθωνιάδα ἐδῶ, ἡ Πατμιάς σπά Δωδεκάνησα καί ἄλλες ἄλλοῦ, μέ διαλεγμένους γεωγραφικά τόπους καί χώρους ὅλης τῆς Ρωμηοσύνου θά ἀδηγοῦσε σπό ἄμεσο κλείσιμό τους ἤ σπό ὁλοκαύτωμά τους.

»Αὐτές ἔπρεπε νά λειτουργοῦν ὅπως λειτουργοῦσαν, μέ τά προνόμια τῆς Ἐθναρχίας, πού ἀναγνώρισε ἀμέσως μετά τήν ἅλωση τῆς Πόλεως σπόν Πατριάρχη-Μελέτιοσα Γεννάδιο ὁ πορθητής Μεαήμετ. Αὐτές θά ἐργάζονταν μέ ἀναγνωρισμένο διδακτικό προσωπικό καί μέ ὁλοφάντερα προγράμματα, γιά νά σπουδάζουν ὅσοι νέοι μποροῦ-

σαν νά ἔχουν αὐτή τήν εὐτυχία, ὅστε νά ἐπανδρώνουν καί τίς ἄλλες μέν, ἀλλά κυρίως τίς ἐκκλησιαστικές θέσεις, πού ἦταν καί τό πρωταρχικό αἴτημα τοῦ ἑκάστοτε Ἐθνάρχου Πατριάρχου ἀπ' τόν Σουλτάνο.

»Φυσικά, θά εἶναι μεγάλη παρόλειψις καί ἄδεια νά μήν ἀναγνωρίσουμε καί διατρανώσουμε, ὅτι αὐτές κυρίως δοήθησαν σπόν κοινό ἀγῶνα καί ὅτι ἀπ' αὐτές ἐγήραν οἱ ψυχομένοι μαροσπάρηδες καί Φιλικοί, καθώς ἐπίσης καί οἱ πνευματικοί ποδηγέτες τοῦ παραδείγματος τοῦ δικοῦ μας ΠατροΚοσμᾶ. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, σάν ἐπεύθυνη γιά τό Γένος καί τήν πίστι του, ἔκρινε λογικόταατα σάν ἀναγκαιότατη προϋπόθεση τῆς ὑπάρξεως τῆς ὑποσπάσεώς της καί τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου της τήν δημουργία αὐτῶν τῶν «κρυφῶν» σχολείων, πού ἦταν τά πνευματικά καί προπαιδευτικά «φυτώρια» της καί πού δέν μποροῦσαν νά ἔχουν οἰκοτροφειακό χαρακτήρα, ὅπως οἱ μεγάλες ἱστορικές Σχολές, σπίς ὁποίες μποροῦσαν νά φοιτήσουν λίγοι. Τά παιδιά τά μικρά, ἀλλά καί τά μεγαλύτερα, πού ἦταν οἱ χιλιάδες, ζοῦσαν σπά σπίτια τους, κάτω ἀπ' τήν σταργή καί τήν φροντίδα τῶν γονιῶν τους, καί πήγαιναν -ποῦ ἄλλοῦ θά πήγαιναν;- σπούς νάρθηκες τῶν μονασταριῶν καί τῶν ἐκκλησιῶν κατά τίς δραδυνές ὧρες, γιά νά μάθουν «τά γράμματα»· ἀνάγνωσι, γραφή, σπουδαία γραμματική καί ἀριθμητική, δηλαδή, γιά νά μποροῦν νά διαδάζουν τό «Πάτερ ἡμῶν», τό «Πιστεύω», τό Ὀκτοήχο, τό Ψαλτήρι, τόν Ἀπόστολο, καί νά ψάλλουν φυσικά σπίς ἀκολουθίες τῆς θείας λατρείας.

»Ὅταν ὅμως τελείωναν ἀπ' αὐτό, τό καί σπούς τούρκους γνωστό, παραδεδεγμένο καί ὁλοφάντερο πρόγραμμα, ἄρχιζαν μέ χίλιες δυό προφυλάξεις, τόσο τῶν μοναχῶν-δασκάλων δσο καί τῶν σκλαδόσυλλων μαθητῶν, τό «κρυφό» τους· ἤτοι τήν διδασκαλία τῆς Ἱστορίας τοῦ Γένους καί τῶν ἔθνων καί τῶν ἔργων τῶν ἡρώων, τῶν σοφῶν καί τῶν ἁγίων του, Λυκούργων, Θεμιστοκλήδων, Περικλήδων, Σωκρατήδων, Ἀριστοτέληδων, Βασιλείων, Γρηγορίων, Χρυσοστόμων καί ἄλλων· γιά νά ξέρουν πολύ καλά ποιανῶν ριζῶν δλαστάρια καί κλαδάκια εἶναι· καί ὕστερα -τό ἀκόμα πιό κρυφό καί ἐπικίνδυνο, γιατί ἦταν πέρα ὡς πέρα ἀπηγορευμένο- τήν γνωριμία μέ τούς θησαυρούς τῶν κειμένων Ἰσοκράτους, Δημοσθένους, Ὁμήρου, Πλάτωνος, Σοφοκλέους καί ἄλλων καί φυσικά, ἀναμμα καί δενάρομα τῆς φλόγας τῆς ἐλπίδας γιά ἀνάσταση καί λευτεριά, μέσα σπούς σχεδιασμούς, σπίς Χάρτες καί τά Θούρια τοῦ Βελεστινλῆ Ρήγα, ἀλλά καί σπό κρότημα κανενός καριοφιλοῦ...

»Ὅλοι οἱ Σουλτάνοι μέ τούς Βεζίρηδες καί τούς ἄλλους ἐπιτελεῖς εἶχαν ἕνα καί μοναδικό πρόγραμμα γιά τούς ἀλλοθρήσκους ὑπηκόους τους, τόν ἐξολαμισμό· εἴτε μέ τήν πειθώ, ὅπου αὐτή ἔπιανε, εἴτε μέ τά τάξματα καί τήν προσφορά ἀνέπιων καί ἀξιωμάτων εἴτε μέ τόν ἐξανδραποδισμό, τή βία καί τήν χατζάρα. Θά ξέρετε, δέβαια, πώς, ὅσοι λαοί εἶναι μουσουλμάνοι σήμερα στά Βαλκάνια, ἦταν πρωηγουμένως ὀρόδοξοι ἀδελφοί μας. Ἀλλά καί μεγάλο μέρος μουσουλμάνων καί τῆς σημερινῆς ἀκόμη Μικρασίας καί τῆς παραμέσα ἐνδοχώρας ἦταν πρῶτα, ἀλλοίμονο, ὀρθόδοξοι ὁμογενεῖς μας. Τό νέφος ἄλλως τε τῶν νεομαρτύρων τῆς πίστεως καί τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπεβεβαίωνε τοῦ λόγου τό ἀσφαλές.

»Ἀλλά ἐνῷ αὐτή ἦταν ἡ ἔνιαντι τῶν χριστιανικῶν λαῶν τακτική τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατά παράξενο τρόπο, καί ἀπό ἀναγορεύσεις φαίνεται τοῦ Κορανίου τους, φοδοῦντειν θρησκολήπτους καί σέβονταν κάθε ἱερό ἀντικείμενο τῆς λιτρείας μας· τούς ναούς μας, τά νεκροταφεῖα μας καί τά κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καί τῶν μοναστηριῶν. Πολλές φορές ἀκούγαμε τούς τούρκους νά λέντε, «βακουφτάν οὐζίσε», δηλαδή μακριά ἀπ' τά ἱερά (ἐκκλησιαστικά-μοναστηριακά) κτήματα καί περιουσιακά στοιχεῖα. Τά ἀνέχονταν ὑπάρχοντα καί λειτουργοῦντα, μέ δαρεῖς δεδαίως καί δυσβάστακτους φόρους, μπαχτσίσια καί χαράτσια, ἀλλά πάντως λειτουργοῦντα ἀπό Ἀλέσσεις καί μέχρι σιυπάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Πρός τούτοις ὅμως ἡ ἱστορία ἀπέδειξε, πώς ἦσαν ἀμείλικτοι πρός πρόσωπα καί πράγματα ἐκκλησιαστικά, ὅταν διαπίστωναν σ' αὐτά ἀνυπακοή σεοῦς κρατικούς φεφάδες ἤ, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἀνακαλύπταταν κινήσεις ἀνατρεπτικές, ἐπανασταστικές. Τότε τόν φόδο τῆς Ἱερουσιλίας ἀντικαθιστοῦσε ἡ ἀσιατική δαρδαρότης. Ἀκολουθοῦσαν ἀμέσως τά ἀλισκουτώματα, οἱ σφαγές καί οἱ ἀπαγχονισμοί μικρῶν καί μεγάλων, καί πατριαρχῶν ἀκόμη.

»Πάντως, κατά κανόνα, οἱ ἐκκλησιαστικές καί μοναστηριακές περιουσίες δέν ἀφηρπάγησαν ἀπ' τούς ἀχόρταγους τούρκους, ἀλλά δυστυχῶς ἀπό τούς ἐπισήμους γαλλογαλουχημένους ἐπαΐοντας τῶν Ἀθηνῶν καί ἀπό τούς ξενόφερτους Βαυαρούς, καί φυσικά ἀπ' τούς προτεσταντίζοντες πολιτικούς τοῦ μόλις ἀπελευθερωθέντος καί ὀργανωθέντος ἑλληνικοῦ Κράτους. Καί αὐτό ἀποτελεῖ στίγμα καί ντροπή... ἐθνική.

»Δέν ἐπαρκοῦσαν, ἀγαπητοί μου, οἱ πέντε δέκα μεγάλες σχολές γιά τή μόρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ Γένους ὁλοκλήρου· καί ἔτσι τό μέγιστο αὐτό πρόδλημα καί πολύπλοκο θέμα ἀνατέθηκε ἀπ' τήν Ἐκκλησία στόν κλῆρο καί τόν μοναχισμό· καί τό ἀνέλαδαν εὐχαρίστως καί ἐν φόδῳ Θεοῦ καί τούρκων οἱ παπάδες στίς ἐκκλησιές τῶν χωριῶν καί οἱ καλόγηροι στά μοναστήρια, ποῦ τά ἀνέχονταν οἱ τοῦρκοι, ὅπως εἴπαμε, ὡς δακοῦφεια. Ἔναι εὐφυεῖς τά ἑλληνόπουλα τήν κατήχησί τους στήν πίστι τοῦ Χριστοῦ τήν ἁγία καί τό σχολεῖο τους γιά τῆς πατρίδος τήν ἐλευθερία.

»Ἀλλά γιατί νύχτα καί μέ τό «φεγγαράκι»; θά μποροῦσε νά ρωτήσῃ κανείς σας. Γιατί τότε μόνο τά παιδιά, μικρά καί μεγαλύτερα, ἔδαιναζαν ἀπ' τίς δουλειές στά κτήματα καί τήν κτηνοτροφία. Δέν ἦταν σάν καί σᾶς, ποῦ τά ἔχετε ὅλα σας ἕτοιμα καί πλούσια στά οἰκοτροφεῖα. Ἤ δέν μπορεῖτε νά καταλάδετε, ὅτι ὁ θυμός τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καί τά δημόσια σχολεῖα καί κτίρια ἦταν τότε καί ἄγνωστα καί ἀπρόσιτα; Ἀπ' τό πρωί μέχρι τό δράδυ δούλευαν μαζί μέ τίς μανάδες καί τούς πατεράδες τους, καί μόνο τό δράδυ θά μποροῦσαν νά πᾶνε, γιά νά μάθουν γράμματα, στόν παπαδάσκαλο ἤ σεόν ἀπλό καλόγερο τοῦ μοναστηριοῦ. Καί αὐτό ἦταν καί γνωστό καί ἐπιτρεπτό ἀπ' τίς ἄγρεπνες, ὅπως εἴπαμε, τουρκικές ἀρχές. Καί ἦταν τό μεγάλο ἄλλοθι γιά τούς ἀφανεῖς αὐτούς δασκάλους τοῦ Γένους, ποῦ μάζευαν τά ρωμιόπουλα σάν κᾶπαν κλωσσοσπύλια, γιά νά ζεσπίνουν τίς καρδιές των καί νά τά μάθουν νά προσεύχονται, νά διαδάζουν καί νά φάλλουν σπίς ὁκαλοιθίες, καί μέ μεγάλη προσοχή, στή συνέχεια, νά τά μυήσουν στά μυστικά, τά «κρυφά» καί ἀπόρρητα...

»Στήν Βιδλιοθήκη τοῦ Μοναστηριοῦ μας σεζονται τέτοιου εἴδους «ἀναγνωσπάρια» τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, καί εἶναι νά θαυμάζῃ κανείς τήν σκοπιμότητα καί τήν μεθοδολογία τους. Ἔχουν στήν ἀρχή τήν ἀλφαδήτα, ὕστερα τά φωνήεντα, ἀκολούθως τά σύμφωνα, στήν συνέχεια συλλαδισμούς καί σχηματισμούς λέξεων καί φρασεων, στήν συνέχεια σύλλαδισμούς καί σχηματισμούς λέξεων καί φράσεις τό «Πατερ ἡμῶν», τό «Πιστεύω» καί ἄλλες προσευχές. Ἔχουμε καί Ὀχτωήχια μέ τέτοια... προσίμια καί κλεοιες σεοχεοίδες γραμματικές μέ ἀνεγεγραμμένο τόν τόπο ἐκδόσεως· συνήθως τήν Βενετία. Γνωρίζω δέ, πώς σε ὅλες τίς Βιδλιοθήκες τῶν Ἱερῶν Μονῶν βρίσκονται αὐτῆς τῆς μορφῆς ἀλφαδητάρια καί ἀναγνωστάρια· καί νά μή ἀμφιδάλλετε, ὅτι ἀκόμη πιό πολλά πρέπει νά εἶναι τά σεζόμενα στά Ἀρχεῖα χειρόγραφα τοιαῦτα, ποῦ εἶχαν σπό χέρια τους καλογεροδάσκαλοι καί μοναχοί, ἀφοῦ οἱ τυπογραφικές ἐκδόσεις ἦταν πολύ δύσκολες καί πολυδάπανες ἐκείνη τήν ἐποχή. Σέ σχετική σεζήτησι, μάλιστα, ποῦ εἶχα πρό ἐτῶν μέ τόν περινυοσιατο συμπατριώτη

σελ. 96-97

μοῦ Γέροντα Δανιήλ Δοχειαρίτη (Τζιώγας Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου ἐκ Βαρδάρας Χαλκιδικῆς, γεν. 1883, προσ. 1902, κουρ. 1902, κοιμ. 1972), μοῦ γνωστοποίησε ὅτι στήν Βιβλιοθήκη τους σώζεται ὑπό χρονολογίαν 1712 Ἀλφαβητάριο τοῦ Ἱερομονάχου τῶν Στεφάνου. Παρουσιάζει τήν ἀλφάβητα, ἀκολούθως τούς τόνους, ὕστερα τούς ἀλφαβητισμένους στίχους τοῦ ἀδδᾶ Νείλου πρός ἀρχάριον μοναχόν, ἀκολούθως μονόστιχες γνῶμες τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἀναφορές στά φανήνται καί στό πότε παίρνουν ψιλή καί πότε δασεῖα· καί στό τέλος περιέχει στίχους μέ διδακτικό περιεχόμενο –τόν ρόλο τῆς Παναγίας μας Θεοτόκου στό μυστήριο τῆς σωτηρίας μας, τήν πίστι μας στήν Ἁγία Τριάδα κλπ. κλπ. Ἀντιλαμβάνεσθε τήν σπουδαιότητα καί τήν σοσιμότητά του;

»Ὅλα αὐτά μποροῦσαν νά ἐκδίδωνται καί νά κυκλοφοροῦν στά κρυφά; Δέν ἦταν νομιό καί δυνατό νά μή τά γνίρεζαν οἱ τοῦρκοι· ἄλλα καί ἐφόδους νά ἔκαναν κατά τήν ὥρα τῆς διδασκαλίας καί τῆς ἀκολουθίας, θά εἴρισαν μόνο αὐτά τά ἄθῶα καί ἀκατάκριτα. Ἤξεραν οἱ καλόγεροι, ὁπό Ὄρος μας ἄλλά καί στά μετόχια μας ἔξω, νά κρύβουν τά ἄλλα ...

»Ἡ διδασκαλία καί ἡ μύησις σ' αὐτά γινόταν μέ φόβο καί τρόμο, μέ τήν λῆψι ὅλων τῶν μέτρων φρονρᾶς καί προστασίας καί μέ σκοπιές καί καραούλια σέ καίρια σημεῖα γιά ἔγκαιρη εἰδοποίησι, ὥστε νά ἐξαφανισθῆ κάθε ἐνοχοποιητικό στοιχεῖο καί σημεῖο· ὥστε, ὅταν κάνουν τήν ἔφοδο οἱ τοῦρκοι, νά δροῦν στά χέρια τῶν σκλάβων ἑλληνόπαιδων μόνο τά Ὀχτωήχια καί τά Ψαλτήρια, τ' Ἀλφαβητάρια καί τίς κολλιεβογραμματικές τους, ὅπως ἴσως σήμερα τίς ὀνομάζουμε καί τίς ἐκδεχόμαστε, πού ἦταν ὅμως τόσο πολύτιμες καί σωτήριες γιά τήν γλῶσσα, τόν φωτισμό καί τήν ἀνόρθωσι τοῦ Γένους μας.

»Ἀφοῦ ὅμως ἔτσι εἶχαν τά πράγματα, ποιός μπορεί νά ἀμφιβάλλη ὅτι καί τό Σχολεῖο τῆς Λαύρας διεδραμάτισε ἀνάλογο ἐθνωφελῆ ρόλο Κρυφοῦ Σχολείου στά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς;

»Αὐτό πάντως ἦταν τό ἀνεκίμητο ἔργο τῶν καλογήρων, τῶν παπάδων καί τῶν μοναστηριῶν. Αὐτό ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἦταν τό ὄντως Κρυφό Σχολειό σέ κάθε χωριό καί σέ κάθε γωνιά τῆς σκλαβωμένης πατρίδος μας ἐπί τετρακόσια τόσα χρόνια, πού οἱ νεοέλληνες τό ὀνομαζίζουν δυστυχῶς μόνο... φωμαντικά καί, φοβοῦμαι, μόνο ἀπ' τό ποιηματάκι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, πού, ὅπως νομίζουν οἱ περισσότεροι, παρακαλάει νά εἶναι πάντοτε ξαστερά, γιά νά φέγγῃ καλά τό δρόμο του τό φεγγαράκι, ὥστε ἀπωνταφτα πρός τό σχολειό νά περπατᾶῃ.

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νά περπατῶ,
νά πηγαίνω στό σχολειό,
νά μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπουδάματα,
τοῦ Θεοῦ τά πράματα.

36. Τό κρυφό σχολειό (Ν. Γκίζη).

»Ὡραῖο ποιηματάκι! Ποιός νά εἶναι ἄραγε ὁ ποιητής του, πού πρέπει νά ἦταν πολύ ἔξυπνος καί σοφός; Καί οἱ τοῦρκοι, πού θά τό ἄκουγαν, θά νόμιζαν πώς πράγματι αὐτός ἦταν ὁ σωστός τοῦ παγωμοῦ στόν τάρθηκα· ἤτοι, ὁ ἀλφαβητισμός καί στήν συνέχεια ἡ διδασκαλία καί ἡ μάθησις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, γιά τήν ἐνεργό συμμετοχή στήν θεία λατρεία. Μή λησμονοῦμε ὅτι καί 'μεῖς, καί σήμερα ἀκόμη, τίς ἀκολουθίες μας, καί κυρίως τήν τοῦ ὄρθρου, «Γράμματα» τίς λέμε.

»Τώρα ὅμως, πού τό θυμήθηκα, δέν μπορῶ νά μή σᾶς ἀνιφέρω καί προσθέσω στή διήγησι μιά λυπηρή νότα τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας. Ἕνας δάσκαλος, παιδί τοῦ παιδομαζέματος τῆς θλιβερῆς περιόδου τοῦ 1946, πού μεγάλωσε καί μορφώθηκε στήν Ὀθγγαρία σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καί τοῦ ἀντιθέου μαρξισμοῦ, καί πού ἐπανυπατρίστηκε ἐσχάτως καί ἀνένηψε πατριωτικῶς καί θρησκευτικῶς, μέ δάκρυα στά μάτια μ' ἐξομολογήθηκε, ὅτι καί αὐτός παραποιημένο τό διδάχθηκε τό ποίημα καί παραποιημένο τό δίδαξε σέ πολλές σειρές τάξεων ἑλληνοπαίδων σπό λεγόμενο «σιδηροῦν παραπέτασμα». Στόν τελευταῖο στίχο, τήν θέα τοῦ Θεοῦ ἔπαιρνε ὁ... λαός. Καί ἔτσι, γιά λόγους πού δέν εἶναι τοῦ παρόντος νά ἐκθέσουμε, εἶναι ἄλλως τε εὐνόητοι, τό ἱστορικό καί βαρυσήμαντο ποιηματάκι, σκοπίμως κακοποιημένο, κατέληγε: «... γράμματα σπουδάματα, τοῦ *λαοῦ* τά πράματα». Καθμένη Ἑλλάδα, καϋμένα ἑλληνόπουλα...

Ὁ Γέροντας, πού ἐκ νεότητος ἀλόκληρη τή ζωή του ἠνάλωσε στήν διακονία κατά πρῶτον καί στήν διοικητική εὐθύνη ἀκολούθως τῶν τῆς Λαύρας, καί πού ὡς ἄδαι εἶχε τήν προσωπική του πεῖρα καί τά ἐν Ἄθῳ κατά τήν τουρκοκρατία παρατηρηθέντα, ἔτσι 'μίλησε τότε περί παιδείας γενικῶς καί «Κρυφῶν Σχολειῶν» ἰδίᾳ. Τό ὅτι ὅμως, κατ' ἐκείνη τήν συζήτησι μέ τούς μαθητάς τῆς Ἀθωνιάδος, ἴσως δέν πρόλαβε νά κάνῃ ἐναργέστερο τόν λόγο τοῦ, καί δή σαφῶς καί ἐκδήλως νά ἀντιδιαστέλῃ

σελ. 98-99

τά δοκ, ἀνά τήν Ἑλλάδα καί τήν Ρωμηοσύνη εἰρύτερα κατά περιστάσις καί συνθήκες, ὅλως μυστικῶς καί ἀπορρήτως λειτουργήσαντα, οὐσία τε καί ὀνόματι δηλαδή, Κρυφά Σχολειά, δέν σήμαινε ὅτι ἀμφισβητοῦσε τήν ἔπαρξη ἤ παραθεωροῦσε τόν ρόλο καί τήν ἀνεκτίμητη πρός τό Γένος προσφορά των. Ἄλλωστε, τό θέμα τό εἴχαμε συζητήσει μαζί ἀρκετές φορές, πρό δέ τῶν πρακτουσῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν καί τῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, σεγκατένεια ἀνεγνωρισμῶς καί καλογνωμόνως καί ἐξέφραζε τόν θαυμασμό του γιά 'κείνους, πού σέ τοῦτον τόν τομέα μάχθησαν καί τούς ἄλλους, πού γιά τήν ὀρθοδοξη πίστη καί μόρφωσι καί τό ἰδεῶδη τῆς ρωμηοσύνης μας 'θυσιάσθηκαν.

Γιατί ἄντως κρυφά κι' ὀλόκληρα ἦσαν τά σέ τόπους, πού δέσποζε αἰμοχαρές τοπάρχου ἀγᾶ ἤ ἐξουσία καί ὁ ὅρκος του στοῦ Κορανιοῦ τοῦ τήν ψήτρα ister istemez (θέλει δέν θέλει) νά ἐξαλαμίσῃ καί ἐκτοιτιεῖψῃ ὅλους τούς ραγιάδες του, μέ πρόθυμη τήν πρός τοῦτο συμβολή τῆς κοφετρῆς του σπάθης καί τήν ὁλοκαύτωση τῶν ἑστιῶν των, σέ διαπίστωση μάλιστα ὁμοκρατῆς ἔστω ἀνεγνωμίας ἤ φιλοπάτριδός των ἀφορμῆς.

Γιατί κρυφή κι' ἀπόρρητη ἀπό κρυφά καί φανερά σχολειά ἦταν καί «ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ» (Δευτερον. 32, 10. Ψαλμ. 16, 8) διαφυλάχθηκε, ἄχι δέδια μέ λίγες αἱματηρές καί ἄλλες θυσίες, κυρίως ἤ πτυχή καί διάσταση των ἐκείνη, πού ἀφοροῦσε τά πέρα ἀπ' τά «γράμματα» καί τοῦ «Θεοῦ τά πράματα» ἦτοι ἡ ἐπαφή καί μύησις στά περιεχόμενα τῶν κειμένων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν, ποιητῶν, ἱστορικῶν, πρεγφῶν, καί ἡ γεῦσις καί ἐντρύφησις στίς διδαχές καί στήν οὐράνια ἡδόνητα τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Διάστασις καί πτυχή πάλι μοναχικῆς ἐμπνεύσεως, πρωτεοειλίας καί τόλμης, καί πάλι σέ μοναχικούς λειτουργικούς χώρους ἑλληνοπρεπῶς θεραπευόμενη. Διάστασις, τήν ὁποία ἡ Ὑχηλή Πύλη ἐκ τῶν πρώτων καί a priori διέγρεψε ἀφ' ὅλη τήν Ὀθωμανική της ἐπικράτεια, γιατί «μιά καί καλή» θέλησε καί προγραμμάτισε νά ἀποσύρῃ, γιά τούς εὐνοητους λόγους, τό δοῦλο Γένος μας ἀπ' τίς γλωσσικές καί ἱστορικές ρίζες καί καταβολές του, πού γιά τήν δύναμι τῆς ζωογονίας των ἦταν πολύ καλά πληροφορημένη καί πλήρως ἐπεισμένη.

Πολλαπλῶς παρεξηγημένο καί ἀδικημένο, πάντως, ἀπ' τούς νεοσυγχρονιστικά ἱστοριοῦλα γιά μικρά παιδιά, χρωματισμένη μέ τόν ρωμαντισμό τοῦ φεγγαριοῦ καί τήν σιγαλιά τῆς νύχτας. Ἐσχάτως δέ

ἀναλίσκεται κοῦ φωιά οὐσία, ἀπό 'Αθηναίους, κεφίας, «ἐρυοδετικῶς» φρονοῦντας καί συμπεριφερομένους καί δαπανᾶται χαρτί καί μελάνι γιά νά «ἀποδειχθῆ» ὅτι τό Κρυφό Σχολειό ποτέ δέν ἦταν ἀλήθεια καί πραγματικότης, ἀλλά καλογεραφέρημα καί ἀπατέλεσμα μεθαλλαστίας. Λές καί ἡ Ἐκκλησία μας καί ὁ Μοναχισμός της τούς ἔκανε προσωπικῶς μεγάλο κακό κι' ἔταξαν νά πάρουν ἐκδίκησι. Ἀδικοῦν ὅμως ἔτσι ἐκ προοιμίων καί καθολικῶς πρῶτα τούς ἑαυτούς των καί ὕστερα τήν Πατρίδα, ἀφοῦ ἀντιθέως καί ἀνθελληνικῶς θέτουν σέ κίνησι τόν νοῦ καί τά αἰσθήματά τους.

Καί λένε ὕστερα ἄλλοι, πώς ζημιόνουν καί ἀδικοῦν τά τῆς Ἑλλάδος μας μόνο οἱ περί τόν γεωμανοφαρμεαῖερ πολιότερα καί τόν ἀμεριναοΧάντικον σήμερα. Τάλαινε Ρωμηοσύνη, δύστηνο Γένος! 'Αγνώριστοι καί δυσδιάγνωστοι τοῦτοι οἱ δυοί μας –'λίγοι εὐτυχᾶς, οἱ τάλανες– ἀφοῦ συνειδηταί μέσα κι' ἔξω των ἀποφάσισαν κι' ὀπόξεσαν τά χαρακτηριστικά τοῦ ἑλληνοείδους καί τῆς φωμηοψυχίας τῆς ἐκοστιάκης των.

Εἶναι ὅμως ἐπόμενο ἔτσι νά φρονοῦν καί ἔτσι νά τούς σεμβαίνῃ, ἀφοῦ, περί πολλά τυρράζοντες, λανθανόντες ἀφῆσαν νά εἰσέλθῃ στήν ψυχή τους ἤ περί τήν εἰς Χριστό Σωτῆρα πίστι ἀθεμίτα ἡ γιατί, ἐθλιοτικῶς προτιμήσαντες νά ζοῦν, ἐθελοδουλήτως ἐπήγαγαν τήν ἀποχριστιάνωσί τους, μέ μοιραία πλέον τήν συνέπεια πολύ εὔκολα νά ἐνθρονισθοῦν στόν ἐσώκοσμό των συγχρηστικές ἤ διεθνιστικές «ἰδεολογίες». Πῶς ν' ἀνεχθοῦν λοιπόν ἔστερα τίς ἀναφοδόφητες πρωτιές τῆς Ἐκκλησίας μας οἱ πίστη, θεοείδεια, σταργή, παρίθαλφι, πατριωτισμό, παιδεία καί μόρφωσι τῶν ἀπανταχοῦ παιδιῶν της, καί τῶν κληρικῶν ἐκπροσώπων της τά μαρτύρια, τά αἱματοκύλισματα καί οἱ ἐθελοθυσίες πού σάν κάστρα φωτογῆ κι' ἀπόρθητα ὀρθώνονται μπροστά τους –κι' ἀντιστέκονται καί ἐξοπθενάνων παντελῶς τίς, ἀλλοδαπόθεν κομοδέλαες πλήν δυσπολεμπόλαστες ἀποδείνοντες σέ ὄντως ἑλληνοαίματους καί ἑλληνόθρευτους, θεωρίες καί «σοφίες» των;

Γι' αὐτό, μή μπορῶντας ἄλλιῶς νά τά «ὀγάλωσν πέρα», τῆς λήθης τό ἀτέρμονο νεκροταφεῖο σπείδοντ νά χρησιμοποιήσουν καί σταγγαλίζοντας, λοιπόν, πρωτίστως διδακτικῶς καί συγγραφικῶς, τά ἡρωϊκά καί αἰνετά τελεσιουργήματα τῶν ἐκπροσώπων τῆς ὄντως Μητρός Ἐκκλησίας μας καί τά ἱερότερα τῶν παραδόσεων τοῦ Γένους μας, σ' ἐκείνους τήν ἄκρα ἀφανία καί νεκρική σιγή σοφίζονται νά καταδυθοῦν καί καταμεπάσσον. Γιατί ξέρουν ὅτι τοῦτο εἶναι

σελ. 100-101

ἀπι πανεργότερο καί τελεφορώτερο, πού θά μπορούσε νά ἐπιδιωχθῆ ἐκ μέρους των καί νά «ἐναρμονισθῆ» μέ τοῦ μυαλοῦ των τούς σκοπούς καί τῆς καρδιᾶς των τίς ἐπιθυμίες.

'Ἔτσι ἐννοοῦσαν τά πράγματα καί ἀνάλογα ἐνεργοῦσαν κατά τό ἐγγύς παρελθόν οἱ δεπιπάληκτοι συμπατριῶτες μας. 'Αποδεικνύεται ὅμως πώς, ἔτσι φρονοῦν καί ὅσοι ἐκ τῶν συγχρόνων μας τυχαίνει νά εἶναι ἀγιάτρευτοι φορεῖς τοῦ ξεπερασμένου ἤδη «διαφωτισμοῦ», φρέκτες δέ καί θιασῶτες σνάμα τῆς νωπῆς -ποιός ξέρει γιά πόσο ἀκόμη-... σπρατηγυκῆς τῆς «ταγκόσμας ἀδελφοσύνης».

Γι' αὐτό καί ἀναλίσκονται ἀπό νά κατασκρώνουν σχέδια καί πανεσκορπιος νά ἐπιχειρσῦν ὥστε ν' ἀποκόψουν τίς ἐπερχόμενες γενιές ἀπ' τήν σεγκεκριμένη ἱστορία των, γιά ν' ἀπαγίνουν οἱ νεοέλληνες ὀφέσσε πολεταμικῶς τάχα εὐρίνοις, εὐρωπαΐστές ὥρμοι, πατρωτικῶς ἄχρομοι, θρησκευτικῶς παγεροί, γενολογικῶς ἀδιάφοροι γιατί ἄλλως, κατά τήν ἄποψί των, θά εἶναι καί ἤ' ἀπομείνουν, καθωσπρημένα τοπικιστές, ἀσυγχωρήτως ἀνεκσυγχρόνιστοι, φανατικοί σωπαδιστές καί σκαπαρωμένοι... φτωχιστές. Τούτη, ἡ τελευταία κατηγόρια καί «φτωχιά» κι' ἄν δέν εἶναι βαρά κι' ἀποτράπαιη· δυσπόφερτη δέ καί ἐξοπθενωτική, ἄν κατορθώσουν νά σοῦ τήν κολλήσουν καί κολλάει δεστυχῶς, ἰδίως στίς μέρες μας, τόσο εὔκολα καί δυνατά!

Μάζα καί ἀγέλη θέλουν, δηλαδή, τούς πάλαι ποτέ γενναίους, πεπολιτισμένους καί θεοσημάντους ('Ιωάν. 12, 20-23) διακεκριμένους Ἕλληνας· ἀδούλη, ἀνεπόφητη, δοσκηματοῦδη καί ἡδονοθηρυκή, ποέ εἴκοιλα καί πεθεῖνα τετραποδηδόν, ἀλλοίμονο, νά χαμεθατῆ καί νά συγκοπαδιάξῃ τελικῶς στῶν κοσμικῶς ἰσχυρῶν καί οἰκονομικῶς ἐπιφλίσταιεν «ἀφχτοελιγγάδων» τά καταγιστικῶς καθ' ἡμέραν πρόσφγενδεζόμενα καί ἄκρος δελεαστικῶς διαφημιζόμενα "μαντρά", καθώς τά ἅγια καί εὐγενῆ τοῦ ἐσωκόσμου των «γονίδια» ἀνηρόστως μπασταρδεμένα θ' ἀποδοῦν, καί τ' «ἀντισώματά» τους σέ πλήρη ἐξουδένωσι θά διαπτελοῦν, μνῆμη δέ καί ἀνάμνησις στόν νοῦ καί στήν ψυχή τους δέν θά θησαυρίζεται κοφμιά, ποιᾶς σπορᾶς διαλεχτῆς καί μεγιᾶς ἰσχῆς ἀπόγονοι καί πικυνῆς ἀνά τήν ὑπ' οὐρανό αἱματοπόσης φυτείας ἔλασποι καί καρποί εἶναι...

Ἐπειδή ὁ σκοπός τῶν σελίδων μου ἀποκλείει τήν δυνατότητα νά προστέσω καί ἄλλα σχετικά καί δῆ νά ἀντιπαρατεθῶ συστηματικώτερα στήν ἀπόψιρα καί τήν ἐπιχειρηματολογία ἐκείνων πού τόλμη-

σαν νά ἀμφισβητήσουν τήν ἱστορικότητα καί τήν προσφορά ἄρα τῶν Κρυφῶν Σχολειῶν, ἀρκοῦμαι ὡς ἐκ τῆς εὐκαιρίας καθηκόντος νά παραπέμψω τούς ἀγαπητούς καί καλοπροαιρέτους ἀναγνώστας –πού θά ἤθελαν νά γνωρίσουν περισσότερα– στό ἀπ' τήν Ἐπιτροπή Ἐθνικῆς Κληρονομιᾶς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἐκδοθέν, ἰσχυρό σέ ἱστορικές μαρτυρίες φυλλάδιο, Τό Κρυφό Σχολειό: Μέθος ἤ πραγματικότητα; (ἐκδ. 'Αποστολικῆς Διακονίας). 'Αθῆνα 1999 –πού θά μποροῦσε ὅμως ὡς ἐκ τῆς σημασίας καί τοῦ σπάνιου του νά ἦταν ἐκτενέστερο–, καθώς ἐπίσης καί στά ὅσα εἶναι καταχρισμένα στό τῆς εὐθύνης καί ἐπιμελείας τῆς 'Αδελφότητος Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ» περιοδικό, Πρός τήν Νίκην, ἀπ' ἀρθρ. 601, Μάρτιος 2000.

Γερμανικῆς κατοχῆς μνῆμες καί λύπες

– **Γ**έροντα, ὁμολογοῦμε πώς, ὅσα μᾶς ἐκθέσατε, μᾶς ἐνθουσίασαν. Δέν μᾶς τά δίδαξαν ἔτσι οἱ φιλόλογοι, ἀλλά οὔτε καί τά δοκθηκικά ἱστορικά μας βιβλία ἀναφέρονται σέ τέτοιες πτυχές, γι' αὐτό καί σᾶς εὐχαριστοῦμε γιά μιά ἀκόμη φορά. Μιά ὅμως, πού σεῖς πρῶτος ἀποσπάσατε τήν προσοχή μας ἀπ' τίς παμπάλαιες τῆς ἱστορίας τοῦ 'Αγίου 'Ὄρους σελίδες καί ἤλθατε στά νεώτερα γεγονότα, σᾶς παρακαλοῦμε θερμά νά μᾶς πῆτε κάποια ἐμπειρία σας ἐνταῦθα προσωπική, ποέ σχετίζεται μέ τήν γερμανική κατοχή τῆς πατρίδας μας καί τοῦ 'Αγίου 'Ὄρους φυσικά. Καί γιά νά γίνουμε πιό φανεροί, σᾶς λέμε ὅτι, ὅπως μᾶς πληροφόρησε κάποιος, γερμανοί στρατιῶτες σᾶς ἔπιασαν καί σᾶς προειρίζαν γιά τουφεκισμό. Θά μᾶς κάνατε μεγάλη χάρι, ἄν μᾶς διηγόσασταν τά σχετικά.

37. Γερμανοί στρατιῶτες κατά τήν κατοχή (1941).

– Λέν σᾶς πρόσφερε καλή ὑπηρεσία αὐτός πού σᾶς πληροφόρησε γιά τό ἀλλοβερό αὐτό γεγονός, γιατί ἔχει πτυχές ψυχικοῦ πόνου κρόξενες. Γι' αὐτό καί θά προτιμοῦσα νά

σελ. 102-103

παραμένη στὴ λήθη καὶ τὴν ἀνομονιά. Τώρα ὅμως δὲν μπορῶ νὰ μὴν ἀπαντήσω, γιατὶ θὰ προέκειτο στὸν νοῦ σας πολλὰ ἐρωτηματικά.

«Ἡ σύλληψίς μου ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς δὲν σχετίζεται δυστυχῶς μὲ ἐνέργειές μου φιλοπατριωτικές, στὶς ὁποῖες δὲν ὑστεροῦσαν καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ καὶ πατέρες. Προσωποποιοῦσε γενικῶς ἡ Μονή μας τὴ συνάθροισι καὶ ἀποπομπὴ πρὸς τὴν Μέση Ἀνατολὴ ἀπ' τὸν Ἀρσανὰ μας καὶ τὴ σκάλα τῆς Μορφανοῦς μὲ καΐκια καὶ μὲ ψαρόβαρκες ἀκόμη. Καὶ ὡς ἐπάστειαν μὲ τὰ κανάλια καὶ τὰ τηλεπικοινά τους ὅλο τὸ Βόρειο Αἰγαῖο ἀπ' τὸ παρατηρητήριό τους, στὴν ἀκροαλφιὰ τῆς Βίγλας, μὲ ἔτοιμη γιὰ πῦρ τὰ μυδράλλια καὶ τὰ πυροβόλα τους· καὶ ὡς κυλοφοροῦσαν μέρα νύχτα μέσα στὸ ἴδιο τὸ Μοναστήρι μας.

»Ἐπρόκειτο γιὰ πλεκτάνη καὶ συκοφαντία μὲ κίνητρο τὴν ἐκδίκηση, ἀπὸ σημαντικὸ μας δυστυχῶς· καὶ ἐδῶ ἔγκειται τὸ θλιβερὸ καὶ ἀξιοθρήνητο τῆς ὑποθέσεως. Ἤμουν τότε προυπεύθυνος καὶ, σὰν τέτοιος, μοῦ ἔλαχε ὁ κλῆρος, ἀποφάσεις τῆς Γερεντικῆς Συνάξεώς μας, νὰ ἐνεργήσω γιὰ ἐπιπλήξεις καὶ γιὰ ἐπιβολὴ πνευματικῶν ποινῶν σὲ δύο μοναχούς, ποὺ, παρὰ τὶς ἐπανειλημμένες προσπάθειές μας καὶ τὶς προτροπές, δὲν ἐνοοῦσαν νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὴν τάξη τῆς Μονῆς καὶ τοὺς ὅρκους των γιὰ ἐνάρετη ζωή. Αὐτὸ ἦταν ὅλο κι' ὅλο τὸ θέμα. Συνεμάτηκαν καὶ σχεδίασαν τὴν πλήρη ἐξουδετέρωσι, ἂν μὴ καὶ τὴν ἐξόντωσί μου.

»Ἔκρυψαν ἕνα περίστροφο στὴν ξυλαποθήκη μου καὶ ἀκολούθως εἰδοποίησαν τοὺς γερμανοὺς, κατηγοροῦντας με ὅτι εἶμαι ὀργανωμένος σὲ ὁμάδα ἀντιπολιτευσεως. Ἔγινε ἡ ἔφοδος ξαφνικά, «ἀνακαλύφθηκε» τὸ ὅπλο καὶ ἀκολούθησε ἀμέσως ἡ σύλληψίς μου. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις, ἂν ἦσαν τυχερός, σὲ προσαθοῦσαν δέσιμο στὴν Θεσσαλονίκη, ποὺ κ' ἐκεῖ σὲ περίμενε ἀπεσοδήποτε ὁ θάνατος, ἀλλιῶς σὲ τουφέκιζαν ἐπὶ τόπου.

»Μὲ φόβισε ὁ Θεὸς καὶ πρόλαβα νὰ στείλω ἔμπιστό μου ἄνθρωπο στὸν σοφὸ ἐπιστήμονα, χημικὸ, μοναχὸ Γεράσιμο Μενάγια, ποὺ εἶχε σπουδάσει σὲ ἀλλεπάλληλα καὶ γερμανικὰ πανεπιστήμια, καὶ ἀσκήτευε τότε στὴν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, καὶ ποὺ, σὰν πολὺ μορφωμένο καὶ γερμανοσοφὸ, τὸν αἰδοῦνταν πάρα πολὺ οἱ γερμανοί. Ὁ ἀνθρώπός μου τὸν διεβεβαίωσε πὼς δὲν εἶχα κομμιὰ σχέσι μὲ ὅπλα καὶ περίστροφα καὶ τὸν παρακάλεσε γιὰ ἄμεση παρέμβασι πρὸς σωστοὺς γερμανούς, μπῆκε ὁ ἴδιος ἐγγυητὴς τῆς ἀθωότητός μου καὶ τοὺς εἶπε νὰ ἐρευνήσουν τὴν ὑπόθεσι, γιατὶ εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι

ἐπρόκειτο περὶ συκοφαντίας. Γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμαι σὲ λεπτομέρειες λιπηρές, οἱ γερμανοὶ ἔρήκαν τὴν ἄκρη, ἐγὼ μὲν ἐλευθερώθηκα, ἀλλὰ οἱ δύο συκοφάντες μοναχοὶ βρέθηκαν κρατούμενοι καὶ ἀδηγήθηκαν στὶς φυλακὲς τῆς Θεσσαλονίκης· στὸν Λευκὸ Πύργο συγκεκριμένως.

»Τοὺς συγχώρησα ἀμέσως, γιατὶ ἔτσι μᾶς προσπάζει ὁ Κύριος. Ἔκλυπα ὅμως πολὺ γιὰ τὸ κατάντημά τους. Θέλησι νὰ τοὺς βοηθήσω καὶ τὸ προσπάθησα. Ἐπέτυχα μόνο ὡς πρὸς τὸν ἕνα. Διατηροῦσα γνωριμία καὶ φιλία ἀπὸ χρόνια μὲ τὸν τότε λιμπρό, φιλόπατρι καὶ δρωστήριο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο, σεβοστὸ καὶ ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς ἀκόμη. Ἤξερα πὼς εἶχε τρόπους νὰ παρεμβαίνη στὴν Κωμαντατοῦρ καὶ στὸν Φρούραρχο καὶ γνώριζα πὼς εἶχε κατορθώσει νὰ γλυτώση ἀπὸ δέσιμο θάνατο ἀρκετοὺς. Τὸν εἰδοποίησα ἀμέσως καὶ τὸν θερμοπαρακάλεσα πρὸς τοῦτο. Δὲν ἐδράδυνε καθόλου νὰ μεσολάβη. Οἱ γερμανοὶ ἐλευθέρωσαν τὸν ἕνα. Τὸν ἄλλον, ἀπὸ μεσοδιάστημα καὶ μόλις δύο ἡμέρες πιὸ μπροστά, μαζὶ μὲ ἄλλους ἑννέα τὸν τουφέκισαν, χωρὶς κομμιὰ διαδικασία, σὲ ἀντίποινα φόνου ἑνὸς γερμανοῦ ἀπὸ ἀντιπατριωτικὴ ὁμάδα. Ἔτσι συνήθιζαν νὰ κάνουν, γιὰ νὰ τρομοκρατοῦν τὸν ἑλληνικὸ λαό. Ὁ ἐλευθερωθεὶς ἀδελφὸς ἀσκητεύει σήμερα ἐν μετανοίᾳ καὶ ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς στὴν Ἰβηριτικὴ Σκήτη τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Ὁ Κύριος νὰ γίνῃ ἔλεος γιὰ ἄλους μας.

»Σᾶς παρακαλῶ ὅμως πολύ, ὁ νοῦς σας νὰ μὴ μείνῃ στὴν ἀκοή μου πράγματι ἐπικίνδυνη περιπέτεια, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ ὁ διάβολος ἐκείνους ποὺ πέφτουν ἀπὸ δέχτυα του, κάνοντάς τους ὄργανά του, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι τοῦ δίδουν τέτοιο δικαίωμα μὲ τὴν ἀντικαγχελικὴ διαγωγὴ καὶ συμπεριφορὰ τους. Τὸ φαινόμενο δέδοια ἀποκτᾷ πρόσθετη πραγματικότητα, ὅταν τὰ παραπονοῦνται πρόσωπα δὲν εἶναι τυχαῖα, ἀλλὰ φορεῖς προσθέτου ἰδιότητος, ὅπως εἶναι ἡ μοναχική, ἡ ὁποία, ὡς γνωστὸ, δὲν ἐπιβάλλεται σὲ κανέναν δυναμικὰ, ἀλλὰ δίδεται ἀπ' τὴν Ἐκκλησία οἰκεία βουλήσει καὶ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τοῦ προσερχομένου, κατόπιν δοκιμασίας, μὲ κοσμοκαλογήρεις καὶ ὅρκους ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Σὲ περιπτώσεις τέτοιες καὶ παρόμοιες, φαίνεται, ἰσχύουν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, «ἀφ' οὗτο δήφευτε περισσότερον κρῖμα» (Ματθ. 23, 13).

»Λυπᾶται ὁ Θεός, διαπιστώνοντας ἀσυνέπεια, ἐπιφορία, ἀλαζονεία καὶ μίσος σὲ πλάσματά του, ἀπ' τὰ ὁποῖα περίμενε, κατὰ τὶς δωρεὲς Του καὶ κατὰ τὸ ἐπεισχημένα τους, κραυγὸ ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος· «ἀποστρέφει» τὸ πρόσωπό τον καὶ ἀπογοητευμένος κλείνει τὴν

σελ. 104-105

δρόσῃ τῆς συκοπικῆς Χάριτός Του, ἀπότε οἱ περὶ ὧν πρόκειται, εἴτε ἐπὶ μέρους πρόσωπα εἶναι εἴτε ὁμάδες ἀνθρώπων, ἐμπίπτουν πλέον στὴν σφαῖρα ἐπιρροῆς καὶ ἐνεργείας τοῦ διαβόλου, καὶ τὸ ἀποθησιόμενο δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι προφήτης γιὰ νὰ τὸ προΐδῃς καὶ νὰ τὸ περιμένῃς. Τὸ παρόμοιο γιὰ τὴν ἀγανακτούνη καὶ τὴν ἀχαριστία τῶν εἰδικῶς εὐεργετηθέντων παιδιῶν Του ὁ Πανάγαθος Θεός μας διατυπώνει διὰ τοῦ προφήτου Του, «Τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελῶνί μου καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας» (Ἠσ. 5, 4), προκαταγγέλλοντας καὶ τὶς συνέπειες τῆς ἐπιβολῆς τῆς θείας δικαιοσύνης Του: «Νῦν δὲ ἀναγγελῶ ὑμῖν τί ἐγὼ ποιήσω τῷ ἀμπελῶνί μου· ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν, καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς κατάπατημα» (αὐτόθι 5).

»Καὶ γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε στὰ καθαρῶς δικά μας καὶ νὰ τελειώνουμε μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι ὅλοι μας πρέπει νὰ ἐρωτώμαστε σὲ διαρκῆ ἑτοιμότητα καὶ πνευματικὴ ἐγρήγορσι. Ὁ ἐχθρὸς ἐλλοχεύει μέρα-νύχτα καὶ, ὅπως λέει ὁ ἀπόστολος Πέτρος, «ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ» (Α' Πέτρ. 5, 8). Ἂν δὲν ἔχῃς σὺ κελλάρι σοῦ ἀρκετὰ πνευματικὰ ἀποθέματα, ἂν δὲν διατελῇς κάτω ἀπ' τὴν συνεχῆ πνευματικὴ ἐποπτεία ἀγωνιστοῦ, φωτισμένου καὶ πεπειραμένου πνευματικοῦ πατρός, ἂν δὲν εἶσαι σὲ διαρκῆ μυστηριακὴ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἂν δὲν εἶσαι καλὰ θωρακισμένος μὲ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός, εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ παρασυρθῇς καὶ νὰ βρεθῇς σὲ σκοτάδι, ἐρεβος καὶ ἀδιέξοδο· «καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει» (Ἰω. 12, 35), ἢ μᾶλλον εἶναι δέδαιο πὼς διαδίζει κατὰ κρημνῶν. Δὲν μᾶς ὠφελοῦν οὐ τίποτα τότε οὔτε τὰ μεγάλα σχήματά μας οὔτε τὰ ράσια μας οὔτε ὁ ἅγιος μας Τόπος. Μᾶλλον μᾶς ἀποδείκνυον «Πολιτικὴ Ἀγωγή», ὅπως λέν' σπὰ διοπτήρια, μὲ ἀξιώσεις αὐτοτιμῆς καὶ τιμωρίας καὶ ἐκδικήσεις, γιατὶ τὰ προσδάλαμε δάνατοι, γιατὶ προσκρούσαμε στὴν ἴδεα, τὴν ὁποία συμβολίζουν.

»Ὦς τόσο κάθε πόλεμος ἔχει καὶ τὰ θύματά του, ὁ δὲ 'δικός μας πόλεμος, ἀπὸ "Αγιον Ὄρος καὶ στὴν Ἐκκλησία μας εὐρύτερα, εἶναι ἀδιοσίμητος, ἀσυνθεμολόγητος, καὶ δὲν θὰ τελειώσῃ εἰμὴ μὲ τὴν Δευτέρα τοῦ Κυρίου Παρουσία. Ἀγωνιζόμενοι λοιπὸν κι' ἐμεῖς καθ' ὅλη μας τὴ ζωὴ κατὰ τῶν παθῶν μας καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου, ἂς μὴ παραξενευόμαστε γιατὶ κάποιος συμπολεμιστής μας, τοῦ ἰδίου συνάγματος καὶ χαρακώματος, πληγώθηκε ἢ σκοτώθηκε. Δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ κατακρίνουμε κανένα. Μᾶς τὸ ἀπηγόρευσε ὁ Κύριος:

«Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε» (Ματθ. 7, 1)· καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μὲ ἐμφανεστάτη ἀποστροφή, λέγει: «σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;» (Ρωμ. 14, 4).

»Εἶναι δέδεια βαρὺ τὸ παράπτωμα τῆς αὐτομαλίσεως καὶ συνεργασίας μὲ τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο· ἡ ἐσχάτη προδοσία δηλαδή. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δυστυχῶς συνοντοῦται σὲ πολάμους. Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γρηγορεῖμε, νὰ προσευχόμαστε γιὰ σκέπη καὶ δοήθεια ἀπ' τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀγωνιζόμαστε κατὰ τῶν παθῶν μας, ποὺ εἶναι πάντοτε παράλογα καὶ τυφλά. Γιατί, ὅταν τὰ ἀφήσουμε ἀπεδίδεστα, τότε ἡ παράβασις καὶ ἡ πτῶσις εἶναι ἐπὶ θύρας, σχεδὸν τετελεσμένη. Μήπως ἡ συνναστροφὴ μὲ τὸν Σωτῆρα Κύριο καὶ μὲ τὴν χορεία τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὠφέλησε καθόλου τὸν κεφαλιμένο ἀπ' τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας Ἰούδα; Ἀναγνώρισε τὸ σκέπρο κατάντημά του, ἀναφώνησε τὸ «ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον» (Ματθ. 27, 4), ἀλλ' ἀντὶ νὰ καταφύγῃ ἐν μετανοίᾳ στὸν προδομένο Σωτῆρα Κύριο, ἀπέγνωσε καὶ προτίμησε τὴν αὐτοκτονία μὲ τὴν ἀγχόνη (Ματθ. 27, 5). Μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ γιὰ ἄνθρωπο ἀσφαλέστερο, συστηριωδέστερο καὶ ἁγιάστερο περιβάλλον; Καὶ ἐν τούτοις, μέσα σ' αὐτὸν τὸν θεῖο χῶρο, μπόρεσε καὶ φύλασε καὶ τράφηκε καὶ μεγάλωσε ἕνα τόσο ὀλέθριο πάθος.

»Ἔτσι καὶ στὶς μέρες μας καὶ στὸν Τόπο μας μποροῦν νὰ συνελεσθοῦν ναυάγια καὶ προδοσίες, ἐσχάτης μάλιστα μορφῆς. Δὲν τὴν μεταδίδει, παιδιά μου, ὁ "Αθωνας τὴν ἀγάνταγα σκοὺς μονοσπάς του διοχημικό. Αὐτὴ συνελέσεται μὲ τὴν ἀδιάκοπα συνεργασία τῆς Χάριτος καὶ τῆς δοηθείας τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν προσωπικὴ θέλησι καὶ τὸν ἀδιάκοπο ἀγῶνα ἑνὸς ἑκάστου· ἀγῶνα ἀκοπάκοπτο, τὸ τονίζω, ἀπ' ἀρχῆς δοκιμασίας καὶ κουφᾶς καὶ μέχρι τῆς κοιμήσεως καὶ παραδόσεως τῆς ἀθανάτου ψυχῆς στὸν Σωτῆρα καὶ Πλάστη της, γιὰ τὴν ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει συνδιαιώνισι μαζὶ Του. Ἀλλοῦς, ἀλλιμονό! Τὸ ἐνδεχόμενο ναυαγίου δὲν ἐμποδίζεται καὶ δὲν ἀποκλείεται δυστυχῶς ἀπ' τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἱμαντιοῦ. Καὶ τὸ πλέον λυπηρὸ καὶ ἐπιτείνον τὴν αἰσχύνη εἶναι νὰ συμβαίνουν τέτοια ναυάγια ὄχι σὲ ἀπέλπιστες νύχτες, οἱ μεντισσμένα πελάγη καὶ σὲ κυκλώνες τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀλλὰ σὲ ἡλιόλουστες καὶ ἀγιασμένες ἀπ' τὸν Κύριο μέρες ἄκρης γαλήνης καὶ μέσα σὲ τόσο ὑπήνεμα καὶ ἀσφαλέστατα λιμάνια, ὅπως εἶναι τὰ μοναστήρια μας καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ κοινοβιάματα, κατὰ τὴν σοφὴ ἐπισημανσι καὶ παρομοίωσι, ποὺ κάνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης στὴν Κλίμακά του: «Ὅσοι νέοι... τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ προσελθεῖν δοῦλονται, πύσῃ νῆφει καὶ προσοχῇ ἀποσδαζέτωσαν ἑαυτοὺς γυ-

σελ. 106-107

μνάσαι, καί πεῖσαι πάσης τρυφῆς καί πονηρίας ἀπέχεσθαι· μήπως αὐτοῖς γένωνται τά ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων. Ὁ λιμήν καί σωτηρίας καί κινδύνων πρόξενος γίνεται· καί τοῦτο γινώσκουσιν οἱ τήν νοητήν θάλασσαν πλέοντες· ἐλεεινόν δέ ἰδέσθαι θέαμα τούς ἐν τῷ πελάγει διασωθέντας, ἐν τῷ λιμένι ναυαγήσαντας». (Λόγ. Β', Περί ἀπροσπαθείας, ιζ'-ιη')...

Σημείωσις: «Ψηλότερα ἀπ' τά Καρούλια, στήν κορυφή τοῦ Καρμηλίου ὄρους, χίλια μέτρα ὑψόμετρο, ὑπάρχει ἡ ἔρημος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἐκεῖ ἀσκητεύει σ' ἕνα καλυβάκι φτιαγμένο πρόχειρα μέ πέτρες ἕνας διακεκριμένος ἐπιστήμων, ὁ Γεράσιμος Μενάγιας. Ἀνήκει σέ γνωστοτάτη οἰκογένεια τῶν Ἀθηνῶν καί ἐσπούδασε χημικός στό Πανεπιστήμιο τῆς Ζυρίχης, ὅπου πῆρε τό δίπλωμά του μέ ἄριστα. Ὁ ἀδελφός του κ. Σπ. Μενάγιας, Μηχανικός, κατεῖχε πρό ἐτῶν μεγάλη θέσι στό Ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας. Μόλις ἐγύρισεν ἀπό τήν Ζυρίχη ὁ πατήρ Γεράσιμος, πῆγε νά ἀσκητέψῃ στό Ἅγιον Ὄρος» (Ἀπό σχετικό δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν «Ἀσύρματος», 16 Ὀκτωβρίου 1939).

Ὁ ἰατρός Γέρων Παῦλος (Παυλίδης)

Στήν αὐλή τοῦ Μοναστηριοῦ συναντήσαμε τόν Γέροντα Παῦλο, τόν Γιατρό· κόσμημα τῆς ἀδελφότητος, προσωποποιημένη ἡ ἐγκράτεια καί ἡ νηστεία· μέσα σ' ἕνα ρασοφορεμένο ἀραχνῶδες σωμάτιο

σελ. 108

(περισσότερα...)